

**Savjetodavni materijal - smjernice za letenje kroz krizu javnog zdravstva  
usljed COVID-19**

**Ažurirana lista**

**ključnih principa i preporuka**

*Fourth Edition of Take-off: Guidance for Air Travel through the COVID-19 Public Health Crisis*

*(5.okt.2021.)*

Ovaj dokument predstavlja ažuriranu listu od deset (10) ključnih principa i dvadeset (20) preporuka koje se sastoje od originalnih jedanaest (11) preporuka iz CART izvještaja u junu 2020. godine<sup>1</sup>, tri (3) dodatne preporuke predstavljene u Propratnom dokumentu visokog nivoa za CART fazu II u novembru 2020. godine<sup>2</sup>, šest (6) dodatnih preporuka i dvije (2) revidirane preporuke predstavljene u Propratnom dokumentu za CART fazu III u martu 2021. godine<sup>3</sup>, i četiri (4) revidirane preporuke usvojene u oktobru 2021. godine.

---

<sup>1</sup> <https://www.icao.int/covid/cart/Pages/CART-Report---Executive-Summary.aspx>

<sup>2</sup> <https://www.icao.int/covid/cart/Pages/Recommendations.aspx>

<sup>3</sup> <https://www.icao.int/covid/cart/Pages/Recommendations-III.aspx>

## Ključni principi za bezbjedan, zaštićen i održiv oporavak

Podršku bezbjednom, zaštićenom i održivom ponovnom pokretanju i oporavku globalnog sektora vazduhoplovstva najbolje je pružiti putem međunarodno usklađenog pristupa zasnovanog na sljedećih deset (10) ključnih principa:

- **Zaštititi ljude:** usklađene, ali fleksibilne mjere. Države i industrija treba da rade zajedno da bi utvrdili usklađene ili uzajamno prihvaćene mjere, zasnovane na rizicima, za zaštitu putnika, posade i drugog osoblja tokom cijelog putovanja.
  - **Raditi kao ujedinjen vazduhoplovni tim i pokazati solidarnost.** Odgovarajući planovi ICAO-a, država, međunarodnih i regionalnih organizacija i industrije treba da se dopunjuju i podržavaju. Iako nacionalne i regionalne potrebe mogu zahtijevati različite pristupe, države bi trebalo da usklade odgovore koliko je to moguće, u skladu sa standardima, planovima i politikama ICAO-a.
  - **Obezbijediti suštinsku povezanost.** Države i industrija treba da održavaju suštinsku povezanost i globalne lance snabdevanja, posebno u udaljenim regionima, izolovanim ostrvima i drugim ugroženim državama.
  - **Aktivno upravljati rizicima po bezbjednost letenja, vazduhoplovnu bezbjednost i zdravlje.** Države i industrija treba da koriste systemske pristupe zasnovane na podacima da bi upravljali rizicima po bezbjednost letenja, vazduhoplovnu bezbjednost i zdravlje u fazama ponovnog pokretanja i oporavka, i treba da prilagode svoje mjere u skladu sa tim.
  - **Pripremiti mjere javnog zdravlja u vazduhoplovstvu.** Raditi sa sistemima za bezbjednost letenja i vazduhoplovnu bezbjednost. Zdravstvene mjere moraju biti pažljivo procijenjene da bi se izbjegao negativan uticaj na bezbjednost letenja i/ili vazduhoplovnu bezbjednost.
  - **Oснаžiti povjerenje javnosti.** Države i industrija treba da rade zajedno, usklađuju praktične mjere i jasno komuniciraju, da bi obezbijedili da putnici budu voljni da ponovo putuju.
  - **Razlikovati ponovno pokretanje od oporavka.** Ponovno pokretanje industrije i podrška njenom oporavku su različite faze koje mogu zahtijevati različite pristupe i privremene mjere za ublažavanje rizika koji evoluiraju.
  - **Podrška strategijama finansijske pomoći vazduhoplovnoj industriji.** Države i finansijske institucije, u skladu sa svojim mandatom, treba da razmotre potrebu za pružanjem direktne i/ili indirektnе podrške na različite proporcionalne i transparentne načine. Čineći to, treba da štite pošteno tržišno takmičenje i da ne narušavaju tržišta niti potkopavaju raznolikost ili pristup.
  - **Obezbijediti održivost.** Vazduhoplovstvo posluje kroz povezivanje i pokretač je privrednog i društvenog oporavka. Države i industrija treba da teže obezbjeđivanju ekonomske i ekološke održivosti vazduhoplovnog sektora.
  - **Izvući pouke da bi se poboljšala otpornost.** Kako se svijet oporavlja, naučene lekcije moraju se iskoristiti da bi se vazduhoplovni sistem ojačao.
-

# Preporuke

## Preporuka 1

Za vrijeme globalne epidemije COVID-19, države članice<sup>1</sup> treba da nastave da ažuriraju razlike u nepredviđenim situacijama koje se odnose na COVID-19 (CCRD) u sistemu za elektronsko prijavljivanje razlika (EFOD).

## Preporuka 2

Države članice treba da izbjegnu zadržavanje bilo kakvih mjera ublažavanja u vezi sa COVID-19 čim se nastavi sa normalnim radom. Razlike koje ostanu nakon ove nepredviđene situacije, ako ih ima, treba prijaviti u EFOD sistem.

## Preporuka 3

Države članice treba da ubrzaju izradu smjernica za upravljanje bezbjednošću letenja u novim operacijama ili pri promjeni operacija tokom ove krize.

## Preporuka 4

Globalno i regionalno usklađivanje procedura je od suštinskog značaja za jačanje povjerenja javnosti i putnika u vazdušni saobraćaj. U tu svrhu, države članice treba da utvrde procedure za javno zdravlje u vazduhoplovstvu usklađene sa smjernicama u dokumentu *Uzlet: Smjernice za letenje kroz krizu javnog zdravlja usljed COVID-19 (Take-off: Guidance for Air Travel through the COVID-19 Public Health Crisis)*.

## Preporuke 5

Sa ciljem podrške najbržem mogućem povratku normalnim vazduhoplovnim operacijama, države članice treba da redovno preispituju potrebu za produžavanjem primjene mjera za smanjenje rizika kako se rizik od prenosa bolesti COVID-19 smanjuje, dok mjere koje više nisu potrebne treba ukinuti.

## Preporuka 6

Države članice koje to nisu učinile treba odmah da uspostave Nacionalni komitet za olakšice u vazdušnom transportu (ili ekvivalentno tijelo) kako se zahtijeva Aneksom 9, da bi se unaprijedila međusektorska koordinacija na nacionalnom nivou.

## Preporuka 7

Države članice treba da sistematski koriste Obrazac za praćenje zdravlja putnika da bi omogućile identifikaciju i sljedivost putnika sa ciljem da se pomogne u ograničavanju širenja bolesti i ponovnog izbijanja pandemije.

## Preporuka 8

Dok privremeno prilagođavaju svoje mjere u vezi sa vazduhoplovnom bezbjednošću, koristeći date smjernice, države članice treba da ojačaju svoj sistem nadzora da bi obezbijedile dosljednu primjenu ovih mjera u cilju zaštite vazduhoplovstva od djela nezakonitog ometanja.

---

<sup>1</sup> Termin "Države članice" podrazumijeva države koje su pristupile Međunarodnoj konvenciji o civilnom vazduhoplovstvu, tzv. Čikaškoj konvenciji. Bosna i Hercegovina je ovoj konvenciji pristupila 1993. godine.

## **Preporuka 9**

Države članice treba da preduzmu mjere da bi omogućile da se relevantnom osoblju obezbijedi obuka za identifikaciju i upravljanje situacijama sa putnicima neprimjerenog ponašanja koje se odnose na nepoštivanje osnovnih mjera javnog zdravlja i bezbjednosti letenja.

## **Preporuka 10**

Države članice treba da razmotre odgovarajuće vanredne hitne mjere kojim bi se podržala finansijska održivost i zadržao adekvatan nivo bezbjednih, zaštićenih i efikasnih operacija, koje treba da budu sveobuhvatne, ciljane, proporcionalne, transparentne, privremene i usklađene sa politikama ICAO-a, i da postignu odgovarajuću ravnotežu među relevantnim interesima, a da ne ometaju pošteno tržišno takmičenje i ne ugrožavaju bezbjednost letenja, vazduhoplovnu bezbjednost i životnu okolinu.

## **Preporuka 11**

Države članice treba da olakšaju distribuciju i razmjenu informacija o svojim aktivnostima i najboljoj praksi koju primjenjuju, tako što će davati doprinos ICAO-voj bazi podataka o mjerama.

## **Preporuka 12 (revidirana u martu 2021. godine)**

Države članice treba da planiraju uvođenje potrebnih mjera za ublažavanje rizika povezanih sa produženim regulatornim mjerama ublažavanjima, i za izbjegavanje produženja mjera ublažavanja (osnovne i proširene razlike u nepredviđenim situacijama koje se odnose na COVID-19 (CCRD)) nakon 31. marta 2021. godine. Države koje imaju potrebu za alternativnim aktivnostima kojim bi se omogućilo pružiocima usluga i osoblju da održe važenje svojih potvrda, dozvola i drugih odobrenja tokom pandemije COVID-19 treba da koriste sistem ciljanih izuzeća (TE) od 1. aprila 2021. godine. Pored toga, državama se preporučuje da olakšaju prekogranični pristup medicinskim objektima i objektima za obuku, uključujući trenažne simulatore leta koji se koriste za letačku posadu (nacionalnu i stranu) i kontrolore letenja (ATCO) da bi zadržali svoje potvrde, skorašnje iskustvo i stručnost

## **Preporuka 13 (revidirana u oktobru 2021. godine)**

Države članice koje koriste testiranje u svojoj strategiji upravljanja rizikom od COVID-19 treba da primijene pristup koji je naveden u *ICAO Priručniku o prekograničnom upravljanju rizikom od COVID-19* (Dok. 10152), prepoznajući da robusne strategije testiranja omogućavaju rano otkrivanje potencijalno zaraznih putnika. Međutim, organi javnog zdravstva ne mogu univerzalno preporučiti testiranje kao rutinsku metodu zdravstvenog pregleda zbog prioriteta i resursa.

## **Preporuka 14 (revidirana u martu 2021. godine)**

Države članice koje razmatraju formiranje Koridora javnog zdravstva (PHC) treba da aktivno dijele informacije jedna sa drugom da bi usaglašeno implementirale PHC. Da bi se olakšala implementacija, državama je na raspolaganju ICAO paket za implementaciju (iPack) o uspostavljanju PHC-a, pored specifičnih alata za PHC objavljenih na internet stranici ICAO-a i aplikacije koja sadrži obrazac aranžmana za PHC između država.

### **Preporuka 15**

Države članice se pozivaju da bez odlaganja implementiraju Dodatke br. 1 i 2 *Tehničkim uputstvima za bezbjedan vazdušni prevoz opasnih materija* (Dok. 9284) da bi se olakšao transport vakcina protiv COVID-19 i da bi se omogućio prevoz određenih opasnih materija vazduhoplovom sa ciljem da se omogući bezbjedno, sanitarno radno okruženje za putnike i posadu. Ako bilo koja država želi da bude restriktivnija, podsjećamo da ima obavezu da dostavi državnu izmjenu Tehničkih uputstava.

### **Preporuka 16**

Države članice se podstiču da razmotre privremeno ukidanje ograničenja za operacije vazdušnog prevoza tereta, uključujući, ali ne ograničavajući se na davanje ekstrabilateralnih prava, posebno za usluge prevoza isključivo tereta, stranim avioprevoznicima da bi se olakšao prevoz najbitnije robe, zaliha i vakcina protiv COVID-19.

### **Preporuka 17 (revidirana u oktobru 2021. godine)**

Države članice treba da implementiraju i priznaju potvrde o testiranju, oporavku i vakcinaciji na osnovu protokola, minimalnog skupa podataka i pristupa implementaciji navedenih u *ICAO Priručniku o upravljanju prekograničnim rizikom od COVID-19* (Dok. 10152) da bi se olakšalo putovanje avionom. Države se podstiču da omoguće da takve potvrde budu zaštićene, pouzdane, provjerljive, praktične za korišćenje, usklađene sa zakonodavstvom o zaštiti podataka i međunarodno/globalno interoperabilne. Dokaz o vakcinaciji mogao bi se zasnivati na međunarodnoj potvrdi Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) o vakcinaciji ili profilaksi (ICVP) i treba da se izdaje u međunarodno/globalno interoperabilnom formatu usklađenom sa tehničkim specifikacijama i smjernicama koje je navela SZO. Trebalo bi uzeti u obzir postojeća rješenja koja bi mogla obuhvatati vidljivi digitalni pečat (VDS-NC) ili druge interoperabilne formate regionalnih ili globalnih međuvladinih tijela ili međunarodno priznatih organizacija.

### **Preporuka 18 (revidirana u oktobru 2021. godine)**

Države članice treba da posadi vazduhoplova olakšaju pristup vakcinaciji što je prije moguće kao što je preporučila Strateška savjetodavna grupa stručnjaka za imunizaciju SZO (SAGE) u Fazi II za posadu vazduhoplova koja radi u vazduhoplovima koji prevoze robu i ne prevoze putnike i u Fazi III za druge radnike u vazduhoplovstvu.

### **Preporuka 19 (revidirana u oktobru 2021. godine)**

Države članice se podstiču da promovišu, u najvećoj mogućoj mjeri, usklađen i inkluzivan pristup kojim se olakšavaju međunarodna putovanja i ulazak potpuno vakcinisanih i oporavljenih putnika. S tim u vezi, države članice treba da razmotre ublažavanje ili izuzimanje mjera testiranja i/ili karantina za pojedince koji su u potpunosti vakcinisani ili one sa prethodnom infekcijom SARS-CoV-2 koji više nisu zarazni. Olakšice i izuzeci treba da budu u skladu sa državno prihvaćenim pragom rizika, nacionalnim okvirom, situacijom u pogledu COVID-19 i višeslojnim okvirom upravljanja rizicima opisanim u dokumentu *Uzlet: Smjernice za letenje kroz krizu javnog zdravstva usljed COVID-19 (Take-off: Guidance for Air Travel through the COVID-19 Public Health Crisis)*. S obzirom na globalno nejednak pristup vakcinama i činjenicu da nekim pojedincima ne odgovara da koriste vakcine ili su netolerantni na vakcine, vakcinacija ne treba da bude preduslov za međunarodna putovanja.

### **Preporuka 20**

Države članice treba da obezbijede da državne uprave na širem nivou uzmu u obzir ICAO-ove CART smjernice u procesima donošenja odluka o nacionalnom planu oporavka.

## Sadržaj

• Povod.....	3
• Pregled.....	3
• Ciljevi.....	3
• Vodilje.....	4
• Faze mjera za ublažavanje rizika zasnovane na procjeni rizika .....	5

## DODATAK

1. Mjere za ublažavanje rizika po javno zdravstvo.....	A-1
1.1 Opšti dio.....	A-1
1.2 Uopšteno primjenjive mjere za ublažavanje rizika.....	A-1
1.3 Mjere ublažavanja rizika primjenjive na specifične module .....	A-4
1.4 Mjere ublažavanja rizika primjenjive na druge vazduhoplovne sektore.....	A-5
1.5 Implementacija kroz koridore javnog zdravstva .....	A-5
2. Moduli.....	A-7
Aerodromi.....	A-7
Vazduhoplovi .....	A-22
Posada .....	A-33
Teret .....	A-42
3. Obrasci i plakati.....	A-46
Kartica o statusu posade u pogledu COVID-19 (PHC Obrazac 1) .....	A-47
Kontrolni list COVID-19 dezinfekcije vazduhoplova (PHC Obrazac 2).....	A-48
XYZ Kontrolni list COVID-19 čišćenja / dezinfekcije aerodroma (PHC Obrazac 3) .....	A-49
Obrazac za zdravstvenu samoprijavu putnika u vezi sa COVID-19.....	A-50
Preporučeni skup podataka za prijavljivanje rezultata testiranja na COVID-19 .....	A-51
Preporučeni skup podataka za prijavljivanje oporavka od COVID-19 .....	A-52
Preporučeni skup podataka za prijavljivanje vakcinacije protiv COVID-19.....	A-53
Plakati u prostorijama za odmor osoblja.....	A-54
Preporučene maske .....	A-55
Kako odabrati, nositi i očistiti masku .....	A-56
Višeslojna strategija za vazduhoplovstvo, zasnovana na modelu švajcarskog sira koji je predložio Džejms Rizon .....	A-58





## **1. Povod**

1.1 Uticaj pandemije bolesti uzrokovane korona virusom (COVID-19) na globalni vazdušni saobraćaj je bez presedana. U 2020. godini, globalni broj putnika pao je za 60 procenata ili 2,7 milijardi, u poređenju sa 4,5 milijardi u 2019. godini (-74 procenata u međunarodnom saobraćaju i -50 procenata u domaćem saobraćaju). Aviokompanije su zabilježile pad prihoda od ostvarenih putničkih kilometara (RPK) za 66 procenata, a broj putnika na aerodromima je smanjen za 57 procenata u 2020. godini. Procjenjuje se da je pad saobraćaja rezultirao gubitkom prihoda od 371 milijarde dolara i 112 milijardi dolara za aviokompanije odnosno aerodrome. Svjetska turistička organizacija (UNWTO) je takođe procijenila gubitak od 1,3 triliona dolara izvoznih prihoda od turizma. S obzirom da se pandemija COVID-19 ubrzava širom svijeta, nepovoljni vjetrovi po vazdušni saobraćaj ostaju posebno izraženi u 2021. godini. Ažurirane projekcije ICAO-a pokazuju da će svjetski redovni putnički saobraćaj za prvu polovinu 2021. biti smanjen za 59 do 66 procenata (1,3 do 1,4 milijardi) u poređenju sa nivoom iz 2019.

## **2. Pregled**

.1 Ovaj dokument pruža okvir za rješavanje uticaja trenutne pandemije COVID-19 na globalni vazduhoplovni transportni sistem. Dodatak ovom dokumentu uključuje mjere ublažavanja potrebne za smanjenje rizika po javno zdravlje putnika i vazduhoplovnih radnika, uz istovremeno jačanje povjerenja među putujućom javnošću, vazduhoplovnim radnicima, globalnim lancem snabdijevanja i vladama. To će pomoći u ubrzavanju potražnje za osnovnim i neosnovnim vazdušnim putovanjima na koja utiče COVID-19. Dopunjavajući ovaj materijal, ovaj dokument ukazuje i na smjernice razvijene od međunarodnih industrijskih organizacija kojima je cilj pomoći u ublažavanju uticaja COVID-19. Sav ovaj materijal se redovno pregleda i po potrebi revidira da bi bio ažuran.

.2 Uz pomoć i smjernice zajednice zainteresovanih strana u civilnom vazduhoplovstvu, ICAO preporučuje fazni pristup kako bi se putnicima i teretima omogućio bezbjedan povratak na velika domaća i međunarodna vazdušna putovanja. Ovaj pristup uvodi osnovni skup mjera za formiranje osnovnog protokola o zdravstvenoj bezbjednosti u vazduhoplovstvu kako bi se putnici i vazduhoplovni radnici zaštitili od COVID-19. Ove mjere će omogućiti rast globalne avijacije dok se oporavlja od trenutne pandemije. Važno je, međutim, prepoznati da će u svakoj fazi tog oporavka biti potrebna kalibracija ovih mjera u cilju podrške zajedničkim ciljevima, a to su bezbjedno omogućavanje vazdušnog putovanja, uključivanje novih mjera javnog zdravstva u vazduhoplovni sistem, kao i podrška privrednom oporavku i rastu. Naš rad mora prepoznati potrebu za smanjenjem rizika po javno zdravlje, a istovremeno biti osjetljiv na ono što je operativno izvodljivo za aviokompanije, aerodrome i druge vazduhoplovne interese. To je neophodno za olakšavanje oporavka.

## **3. Ciljevi**

3.1 Nakon izbijanja COVID-19, uključujući vladine regulatore, aerodrome, aviokompanije i proizvođače aviona, među ostalim zainteresovanim stranama u vazduhoplovnom ekosistemu, razvile su, u koordinaciji sa organima javnog zdravstva, niz mjera usmjerenih na smanjenje zdravstvenih rizika za putnike u vazduhoplovstvu, vazduhoplovne radnike i širu javnost. Ove mjere, primjenjive na države, operatore aerodroma, aviokompanije i druge subjekte u industriji vazdušnog transporta, osmišljene su tako da omoguće dosljedno i predvidljivo iskustvo putovanja. Takođe će doprinijeti efikasnom, bezbjednom, zaštićenom i održivom vazdušnom prevozu sve većeg broja putnika i tereta, a umanjiti rizik od prenosa COVID-19 između ovih grupa i šire javnosti. Sprovedenje ovih mjera olakšaće i ojačaće globalni oporavak od pandemije COVID-19.

#### 4. Vodilje

- Pri izradi mjera koje su navedene u dodatku, autori su pratili sljedeće vodilje:
  - **Ostati fokusiran na osnove: bezbjednost vazdušne plovidbe, vazduhoplovna bezbjednost, i efikasnost;**
  - **Promovisati javno zdravstvo i povjerenje putnika, vazduhoplovnih radnika i šire javnosti; i**
  - **Prepoznati vazduhoplovstvo kao pokretača privrednog oporavka.**
- Na osnovu ovih vodilja, autori su se složili da ove mjere treba da budu:
  - implementirane u višeslojnom pristupu proporcionalno nivou rizika koji ne ugrožava bezbjednost vazdušne plovidbe i vazduhoplovnu bezbjednost;
  - sposobne da iskoriste dugogodišnje iskustvo u sektoru i primijene iste principe koji se koriste za upravljanje rizicima po bezbjednost vazdušne plovidbe i vazduhoplovnu bezbjednost. To uključuje praćenje usklađenosti, reviziju djelotvornosti mjera u redovnim intervalima i prilagođavanje mjera promjenjivim potrebama, kao i poboljšane metode i tehnologije;
  - sposobne da umanje negativne uticaje na operativnost i efikasnost, istovremeno jačajući i promovišući povjerenje javnosti i javno zdravstvo u vazduhoplovstvu;
  - dosljedne i usklađene u najvećoj odgovarajućoj mjeri, a opet dovoljno fleksibilne da odgovore na regionalnu ili situacijsku procjenu rizika i toleranciju na rizik. Prihvatanje ekvivalentnih mjera zasnovanih na zajedničkim principima i međunarodno priznatim kriterijima biće osnovni faktor koji će omogućiti obnovu vazdušnih usluga na globalnom nivou;
  - potkrijepljene medicinskim dokazima i usklađene sa najboljom praksom javnog zdravstva;
  - nediskriminatorne, zasnovane na dokazima i transparentne;
  - isplative, proporcionalne i da ne podrivaju jednake mogućnosti za nadmetanje;
  - vrlo vidljive i djelotvorno i jasno prenesene vazduhoplovnoj zajednici kao i široj javnosti; i
  - usklađene sa državnim obavezama prema *Konvenciji o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu* (Čikaška konvencija) i drugim međunarodnim ugovorima i sporazumima, kao i sa standardima i preporučenim praksama primenljivim na vazduhoplovstvo i javno zdravstvo.

## 5. Faze mjera za ublažavanja rizika zasnovane na procjeni rizika

- vraćanje većeg obima putničkog putovanja vazduhom zavisice od brojnih faktora, uključujući najvažnije smjernice agencija za javno zdravstvo<sup>2</sup> (vođene nivoima rizika u putovanju), vladina ograničenja i zahtjeve u vezi sa putovanjem, povjerenje putnika, i operativni kapacitet avioprevoznika i aerodroma.
- Pristup zasnovan na procjeni rizika sa ciljem da se olakšaju međunarodna putovanja usklađen je sa preporukama SZO, i omogućice oporavak i prilagođavanje mjera ublažavanja na osnovu rizika, istovremeno prepoznajući da će možda biti potreban povratak na prethodne faze oporavka. Cilj je maksimizirati dosljednost i razviti kriterijume za izvještavanje o podacima i procese praćenja kao podršku evaluaciji i napredovanju u sljedeću fazu(e). Trenutno nije moguće navesti bilo kakav konkretan vremenski raspored između ovih faza. U vrijeme objavljivanja ovog dokumenta većina komercijalnog putničkog vazduhoplovstva bila je u fazi 3 ili 4.
  - **Faza 0:** Situacija sa ograničenjima putovanja i samo minimalnim kretanjem putnika između glavnih domaćih i međunarodnih aerodroma.
  - **Faza 1:** Početno povećanje putničkih putovanja. Ova početna faza poklopiće se sa relativno malim brojem putnika, što će omogućiti aviokompanijama i aerodromima da uvedu praksu javnog zdravstva u vazduhoplovstvu primjerene tom broju. Biće značajnih izazova dok se svaka zajednica zainteresovanih strana bude prilagođavala kako povećanoj potražnji, tako i novim operativnim izazovima povezanim sa ublažavanjem rizika. Zdravstvene mjere za putovanja koje su potrebne na aerodromima moraće se u najmanju ruku podudarati sa mjerama iz drugih lokalnih vidova prevoza i infrastrukture.
  - **Faza 2:** Dok zdravstveni organi preispituju primjenjivost mjera na osnovu priznatih medicinskih kriterija, broj putnika će se i dalje povećavati. Nekoliko mjera koje su bile potrebne u fazama 0 i 1 mogu se ukinuti. Zdravstvene mjere za putovanja koje su potrebne na aerodromima moraće se podudarati sa mjerama iz drugih lokalnih vidova prevoza i infrastrukture.
  - **Faza 3:** Ova faza se može dogoditi kada je izbijanje virusa bilo dovoljno kontrolisano u kritičnoj masi glavnih odredišta širom svijeta, kako su to utvrdile zdravstveni organi. Smanjenje nacionalnog nivoa zdravstvenog upozorenja i sa njim povezanog popuštanja ograničenja putovanja biće ključni pokretači. Mjere ublažavanja rizika i dalje će se smanjivati, mijenjati ili će se zaustaviti u ovoj fazi. Možda neće biti djelotvornih farmaceutskih intervencija (npr. terapija ili vakcina) koje su širom dostupne tokom faze 3, ali traženje i testiranje kontakata treba da bude lako izvodljivo. Dok ne budu dostupne konkretne i djelotvorne farmaceutske intervencije, države će možda morati nastaviti sa popuštanjem ili ponovnim uvođenjem javnih zdravstvenih i socijalnih mjera tokom pandemije.
  - **Faza 4:** Ova faza započinje kada konkretne i djelotvorne farmaceutske intervencije postanu dostupne u većini zemalja. Može postojati određeni niz preostalih mjera/ublažavanja koje bi se mogle zadržati, mada bi i one trebalo da prođu postupak periodične revizije.

*Napomena.— U ovim fazama ne postoje čvrste granice i prelaz između njih može biti u oba smjera.*

-----

---

<sup>2</sup> Podrazumijeva i nadležna tijela za javno zdravstvo u Bosni i Hercegovini

## Uzlet: Smjernice za letenje kroz krizu javnog zdravstva usljed COVID-19

### Dodatak

#### 1. MJERE ZA UBLAŽAVANJE RIZIKA PO JAVNO ZDRAVSTVO

##### ○ Opšti dio

- Ove mjere za ublažavanje rizika po javno zdravstvo podijeljene su u četiri odjeljka. Prvi odjeljak sadrži uopšteno primjenjive mjere za ublažavanje rizika koje se primjenjuju u svim fazama vazdušnog prevoza putnika i tereta. Drugi odjeljak opisuje module dodate ovom dodatku koji su specifični za različite aspekte komercijalnog vazdušnog transporta. Treći odjeljak pruža veze na materijale, koje su razvile industrijske organizacije, za pomoć ostalim sektorima vazduhoplovstva. Završni odjeljak opisuje koridore javnog zdravstva kao jednu zajedničku strategiju implementacije za države sa ciljem da se prenos COVID-19 putem vazduhoplovstva svede na najmanju moguću mjeru.

- U sprovođenju ovih mjera treba voditi računa da se slijede svi primjenjivi zakoni, propisi, zahtjevi, standardi i smjernice izdate od strane relevantnih podnacionalnih<sup>3</sup>, nacionalnih<sup>4</sup> i međunarodnih organa. Ništa u ovim smjernicama ne smije zamijeniti ili protivriječiti takvim zahtjevima. Države bi trebalo da obezbijede koordinaciju svojih politika i mjera u svim relevantnim sektorima.

- **Uopšteno primjenjive mjere za ublažavanje rizika**

- Nijednu od dolenađenih mjera ne bi trebalo smatrati jedinom mjerom ublažavanja, nego bi ih trebalo uključiti u višeslojni okvir za ublažavanje rizika.
  - **Javno obrazovanje:** Države i zainteresovane strane moraju zajedno raditi na brzom distribuciji tačnih informacija. Informacije moraju biti što jasnije, jednostavnije i dosljednije u cijelom iskustvu putovanja kojem je izložen putnik.
  - **Opšta higijena:** Higijene ruku (pranje ruku vodom i sapunom ili, tamo gdje to nije dostupno, upotrebom otopine za dezinfekciju ruku na bazi alkohola), respiratornog bontona (pokrivanje usta i nosa pri kihanju ili kašljanju) i ograničavanja direktnog kontakta sa bilo kojim površinama na aerodromu i u vazduhoplovu samo kad je to prijeko potrebno, treba se stalno pridržavati, osim ako osoblje aerodroma ili članovi letачke posade ne savjetuju drugačije.
  - **Fizičko distanciranje:** U mjeri u kojoj je to izvodljivo, ljudi bi trebalo da budu u mogućnosti održavati socijalnu distancu u skladu sa smjernicama Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) ili važećim državnim zdravstvenim smjernicama. Tamo gdje ovo distanciranje nije izvodljivo (na primjer u kabinama vazduhoplova), treba primijeniti odgovarajuće mjere zasnovane na procjeni rizika, uključujući dopuštanje ograničenog prtljaga u kabini, uredne postupke ukrcavanja, najave i postupke iskrcavanja, i ograničavanje nepotrebnog kretanja putnika i kabinske posade u vazduhoplovu.

---

<sup>3</sup> Entitetskih organa

<sup>4</sup> Organa na državnom nivou

- **Maske za lice.** Nemedicinske i medicinske maske<sup>1</sup> treba nositi u skladu sa preporukama<sup>2</sup> SZO i važećim smjernicama o javnom zdravstvu, uključujući zahtjeve svih predmetnih država (npr. u vezi sa odlascima, tranzitom, dolascima). Aviokompanije treba unaprijed da obavijeste putnike o vrsti maski koje zahtijevaju relevantni nacionalni zdravstveni organi. Treba jasno navesti koje grupe su izuzete (npr. djeca do 5 godina<sup>3</sup> ili putnici koji ne podnose nemedicinske ili medicinske maske kao što su lica sa fizičkim invaliditetom, respiratornim ili drugim medicinskim stanjima). Putnici i osoblje uvijek treba da slijede najbolju praksu o tome kada i kako nositi, uklanjati, mijenjati i odlagati nemedicinske i medicinske maske, uz odgovarajuću higijenu ruku nakon uklanjanja. Nemedicinske maske treba da budu troslojne, da potpuno pokrivaju nos i usta, i da budu u skladu sa standardima SZO u pogledu filtracije i prozračnosti. Maske treba nositi tokom svih faza leta osim nakratko dok jedete ili pijete. Masku treba zamijeniti kada više nije funkcionalna (npr. postane vlažna). Medicinskim maskama treba dati prioritet pri upotrebi u smislu lične zaštitne opreme od strane zdravstvenih radnika, putnika sa visokim rizikom od razvoja komplikacija zbog COVID-19, i lica za koje se sumnja da su zaražene bolešću COVID-19. Medicinske respiratorne maske (npr. N95 ili N99 ili FFP2 ili FFP3) treba rezervisati za zdravstvene radnike. Maske sa izdisajnim ventilima mogu prenijeti virus i ne treba ih koristiti<sup>4</sup>. Za dodatne smjernice pogledajte priložene plakate.
- **Rutinske sanitarne mjere:** Površine koje se često dodiruju treba čistiti i dezinfikovati prema propisima organa javnog zdravstva, sa učestalošću na osnovu operativne procjene rizika.
- **Izjave o zdravlju:** Tamo gdje je to izvodljivo i opravdano, obrasci izjave o zdravlju ili zdravstvene potvrde za COVID-19 trebalo bi da se koriste za sve putnike, u skladu sa preporukama nadležnih zdravstvenih organa. Treba podsticati i samostalno davanje izjava u elektronskom obliku prije dolaska na aerodrom kako bi se izbjegle gužve na aerodromima. Pogledajte Obrazac 4 Koridora javnog zdravstva (PHC).
- **Zdravstveni pregled:** Države bi trebalo da obezbijede da se zdravstveni pregled, na izlazu ili ulasku, sprovodi u skladu sa protokolima relevantnih zdravstvenih organa (npr. u vezi sa odlascima, tranzitom, dolascima). Pregled se može sastojati od izjava o zdravlju prije leta i nakon leta, neinvazivnog mjerenja temperature i/ili vizuelnog posmatranja koje sprovode zaposlenici obučeni za prepoznavanje znakova koji ukazuju na COVID-19 i za korišćenje ovih mjera. Takvi pregledi mogli bi identifikovati bolesne osobe kojima bi mogao biti potreban dodatni pregled prije rada ili leta. Dostupnost takvih informacija i uvida može se iskoristiti u pristupu zasnovanom na procjeni rizika, što će dodatno doprinijeti umirivanju lica koja putuju. Ovaj pregled se može sprovesti prilikom ulaska i/ili izlaska. Pregled na osnovu temperature i drugih simptoma mogao bi biti dio višeslojnog pristupa, ali na njega se ne bi trebalo oslanjati kao na samostalnu mjeru ublažavanja jer ima ograničenu djelotvornost<sup>5</sup> u otkrivanju slučajeva COVID-19. Virus može biti povezan sa blagim simptomima ili asimptomatskim infekcijama, a prenosi se i sa predsimptomatskih ili asimptomatskih osoba.

Ako osoba pokazuje znakove i simptome koji ukazuju na COVID-19, ili izjava te osobe pokazuje istoriju respiratorne infekcije ili/i izloženosti visoko rizičnim kontaktima, biće potrebno odgovarajuće praćenje, uključujući fokusiranu zdravstvenu procjenu koju sprovodi zdravstveno osoblje u namjenskom prostoru za razgovor na aerodromu ili u unaprijed određenoj zdravstvenoj ustanovi.

- **Zdravstveni nadzor i praćenje kontakata:** Trebalo bi utvrditi načine prikupljanja informacija o kontaktima putnika i zaposlenih koje važe za određeno mjesto, uključujući putem web aplikacija. Takve informacije su ključne za zdravstveno posmatranje dolaznih putnika, a koristile bi se i za podršku organima javnog zdravstva u pronalaženju kontakata ukoliko to bude potrebno nakon što se identifikuje slučaj zaraze bolešću COVID-19. U okviru gorenavedene izjave, trebalo bi tražiti ažurirane kontakt informacije.

<sup>1</sup> Medicinske maske (poznate i kao hirurške maske) odnose se na profesionalne medicinske maske koje nose zdravstveni radnici.

Preporučuje se da medicinske respiratorne maske nose samo zdravstveni radnici.

<sup>2</sup> Korišćenje maski u kontekstu COVID-19; [https://www.who.int/publications/i/item/advice-on-the-use-of-masks-in-the-community-during-home-care-and-in-healthcare-settings-in-the-context-of-the-novel-coronavirus-\(2019-ncov\)-outbreak](https://www.who.int/publications/i/item/advice-on-the-use-of-masks-in-the-community-during-home-care-and-in-healthcare-settings-in-the-context-of-the-novel-coronavirus-(2019-ncov)-outbreak)

<sup>3</sup> <https://www.icao.int/safety/CAPSCA/Pages/ICAO-Manuals.aspx>

<sup>4</sup> [www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public/when-and-how-to-use-masks](http://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public/when-and-how-to-use-masks)

<sup>5</sup> <https://www.who.int/news-room/articles-detail/public-health-considerations-while-resuming-international-travel>

Obrazac za praćenje zdravlja putnika (PLF) treba distribuirati tokom leta, pokupiti nakon toga i predati nadležnim zdravstvenim organima.<sup>6</sup>

### 1.2.2 Treba uzeti u obzir sljedeće faktore.

- **Putnici sa smanjenom pokretljivošću:** Pri sprovođenju ovih mjera treba uzeti u obzir specifične potrebe putnika sa smanjenom pokretljivošću kako im se ne bi nepotrebno ograničio pristup putovanju vazduhom.
- **Upravljanje rizicima (uključujući testiranje):** Niz različitih i raznolikih mjera ublažavanja dostupan je državama u svrhu upravljanja rizicima koje COVID-19 predstavlja njihovoj populaciji i privredi. Države bi trebalo da procijene svoje rizike i odrede mjere ublažavanja koje odgovaraju njihovoj situaciji. Istovremeno, države se podstiču da u najvećoj mogućoj mjeri promovišu usklađen i inkluzivan pristup prilikom utvrđivanja takvih mjera, da bi se olakšao oporavak vazduhoplovstva. Kako se razvijaju i sazrijevaju novi testovi za COVID-19, i kako se poboljšavaju kapacitet i dostupnost testiranja, države mogu razmotriti uključivanje testiranja kao dio sveukupne strategije upravljanja rizicima. Iako organi javnog zdravstva univerzalno ne preporučuju testiranje, a SZO savjetuje da se međunarodni putnici ne smatraju automatski sumnjivim slučajevima COVID-19 ili prioritarnom grupom za testiranje, robusne strategije testiranja omogućavaju rano otkrivanje potencijalno zaraznih putnika te su ih neke države implementirale kao rutinski metod zdravstvenog pregleda za međunarodne putnike. ICAO je objavio *Priručnik o prekograničnom upravljanju rizikom od COVID-19*<sup>7</sup> da bi pomogao državama pri procjeni i izradi njihove cjelokupne strategije upravljanja rizicima, uključujući moguću upotrebu testiranja. Priručnik će biti redovno ažuriran da bi obuhvatio medicinski napredak i bolje razumijevanje bolesti.
- **Unapređivanje, održavanje i podržavanje dobrobiti mentalnog zdravlja:** COVID-19 i sa njim povezana ograničenja imali su značajan uticaj na mentalno zdravlje i dobrobit putnika i vazduhoplovnih radnika, što bi moglo uticati na operativnu bezbjednost. Da bi se obezbijedilo psiho-socijalno sigurno i podržavajuće vazduhoplovno okruženje, nužna je saradnja više zainteresovanih strana u više sektora da bi se podržala mentalna dobrobit vazduhoplovnih radnika i da bi se pomoglo putnicima u pripremama za putovanje. Principi i materijali sa smjernicama za podršku dobrobiti mentalnog zdravlja mogu se pronaći u elektronskom Biltenu o unapređivanju, održavanju i podržavanju dobrobiti mentalnog zdravlja u vazduhoplovstvu tokom pandemije COVID-19 (*Promoting, Maintaining and Supporting Mental Well-Being in Aviation during the COVID-19 Pandemic Electronic Bulletin (EB 2020/55)*).
- **Protokoli za testiranje, oporavak i vakcinaciju:** Kako sve više država primjenjuje testiranje, dokaz o oporavku ili vakcinaciju kao dio svoje strategije upravljanja rizikom od COVID-19, trebalo bi da uzmu u obzir smjernice navedene u ICAO *Priručniku o prekograničnom upravljanju rizikom od COVID-19*, da bi razvile protokole i standardizovale izvještavanje o zdravstvenim informacijama u vezi sa COVID-19 za potrebe prekograničnog putovanja.
- **Potvrde o testiranju, oporavku i vakcinaciji:** Države se podstiču da koriste dokumentarne dokaze o COVID-19 potvdama koji su dostupni, djelotvorni, zaštićeni, pouzdani, provjerljivi, pogodni za upotrebu, usklađeni sa zakonodavstvom o zaštiti podataka, i interoperabilni. Dokaz o vakcinaciji mogao bi se zasnivati na međunarodnom certifikatu SZO o vakcinaciji ili profilaksi (ICVP) i trebalo bi ga izdavati u međunarodno/globalno interoperabilnom formatu usklađenom sa tehničkim specifikacijama i smjernicama koje navodi SZO<sup>8</sup>. Trebalo bi razmotriti postojeća rješenja koja bi mogla uključiti i vidljivi digitalni pečat<sup>9</sup> (VDS-NC) ili druge interoperabilne formate regionalnih ili globalnih međuvladinih tijela ili međunarodno priznatih organizacija.
- **Verifikacija COVID-19 potvrda:** Države se podstiču da razmotre smjernice navedene u ICAO *Priručniku o upravljanju prekograničnim rizicima od COVID-19* kako bi se olakšala putovanja ako se traže COVID-19 potvrde. To obuhvata stavljanje na raspolaganje državnih instrumenata za dostavljanje potvrda, obavještavanje putnika i zainteresovanih strana o zahtjevima u vezi sa testiranjem, vakcinacijom i verifikacijom ovih potvrda, te obezbjeđivanje potrebnih smjernica, resursa i podrške za pomoć zainteresovanim stranama.

<sup>6</sup> Državno pismo 20/97

<sup>7</sup> <https://www.icao.int/safety/CAPSCA/Pages/ICAO-Manuals.aspx>

<sup>8</sup> Tehničke specifikacije SZO sadržane su u Digitalnoj dokumentaciji o potvdama za COVID-19: Dokument sa tehničkim specifikacijama o statusu vakcinacije i smjernicama za implementaciju

<sup>9</sup> Smjernice ICAO-a o Vidljivom digitalnom pečatu za neograničena okruženja (VDS-NC) sadržane su u ICAO-ovom Tehničkom izvještaju o mašinski čitljivim putnim dokumentima (MRTD) VDS-NC i ICAO Smjernicama o vidljivim digitalnim pečatima ("VDS-NC") za dokaze o javnom zdravlju koji se odnose na putovanja

Države treba da obezbijede da ovi procesi i/ili procedure budu potpuno u skladu sa važećim zakonima i propisima o zaštiti podataka i privatnosti.

- **Vakcinisani i oporavljeni putnici.** Vakcinacija igra važnu ulogu u oporavku vazduhoplovstva jer se udio vakcinisanih u svjetskoj populaciji vremenom povećava. Iako vakcinacija ne treba da bude obavezan uslov za putovanje u inostranstvo<sup>10</sup>, države se podstiču da promovišu, u najvećoj mogućoj mjeri, usklađen i inkluzivan pristup sa ciljem da se olakšaju međunarodna putovanja i ulazak potpuno vakcinisanih ili oporavljenih putnika.
- **Umanjenja i izuzeća od testiranja i karantina:** Države se podstiču da pojednostave i usklade zahtjeve u pogledu međunarodnih putovanja, kada je to moguće, u skladu sa tehničkim razmatranjima Svjetske zdravstvene organizacije u vezi sa implementacijom pristupa međunarodnim putovanjima zasnovanog na riziku, i da naročito rade na tome da se od testiranja i/ili karantina izuzmu međunarodni putnici koji:
  - su potpuno vakcinisani [što znači da su primili sve preporučene primarne doze vakcine protiv COVID-19 koje je SZO navela za hitnu upotrebu ili koje je odobrio strog regulatorni organ] najmanje dvije sedmice prije putovanja; ili
  - imaju dokaz o prethodnoj infekciji SARS-CoV-2 potvrđenom rRT-PCR-om u posljednjih 6 mjeseci i koji više nisu zarazni prema kriterijima SZO za otpuštanje pacijenata sa COVID-19 infekcijom iz izolacije.
- **Posada:** Posada treba da podliježe minimalnim zahtjevima u skladu sa modulom za posadu i smjernicama u *Priručniku za upravljanje prekograničnim rizikom od COVID-19* (Dok. 10152).
- **Vakcinacija vazduhoplovnih radnika:** Strateška savjetodavna grupa eksperata za imunizaciju (SAGE) Svjetske zdravstvene organizacije podržava zemlje u planiranju i predlaže strategije javnog zdravstva i ciljane prioritetne grupe za različite nivoe dostupnosti vakcina i epidemiološke situacije. Kao radnici u transportu, vazduhoplovni radnici su suštinski važni radnici koji spadaju u Fazu III Mape prioriteta SAGE SZO, dok posada koja radi na vazduhoplovima koji prevoze robu, bez putnika, spadaju u Fazu II, koja se vakciniše kada postoji umjerena dostupnost vakcine i kada je vakcinisano između 21% i 50% stanovništva države.
- **Mjere ublažavanja rizika primjenjive na specifične module**

- **Aerodrom**

Modul aerodroma sadrži specifične smjernice koje se odnose na izgradnju aerodromskih terminala, čišćenje, dezinfekciju, higijenu, fizičko distanciranje, zaštitu osoblja, pristup, prostor za prijavu na let, kontradiverzionu kontrolu, prostore u vazdušnoj zoni aerodroma, ugradnju izlaza, transfer putnika, iskrcavanje, preuzimanje prtljaga i prostore za dolaske.

- **Vazduhoplovi**

Modul vazduhoplova sadrži specifične smjernice za postupke ukrcavanja, postupke dodjele sjedišta, prtljaga, interakcije u vazduhoplovu, sistema za kontrolu okruženja, usluge hrane i pića, pristup toaletu, zaštitu posade, upravljanje bolesnim putnicima ili članovima posade te čišćenje i dezinfekciju pilotske kabine, putničke kabine i prtljažnog prostora.

- **Posada**

Da bi se unaprijedilo bezbjedno i održivo međunarodno putovanje vazduhom, usko koordinisan međunarodni pristup liječenju vazduhoplovnih posada, u skladu sa priznatim standardima u javnom

<sup>10</sup> [Interim position paper: considerations regarding proof of COVID-19 vaccination for international travellers \(who.int\)](https://www.who.int/publications/m/item/interim-position-paper-considerations-regarding-proof-of-covid-19-vaccination-for-international-travellers)



zdravstvu, biće presudan za ublažavanje opterećenja koje trpe najvažniji radnici u sektoru transporta. Ista trenutno uključuju provjeru, zahtjeve u vezi sa karantinom, i imigraciona ograničenja koja važe za ostale putnike. Modul posade sadrži specifične smjernice koje se odnose na kontakt člana posade sa sumnjivim ili pozitivnim slučajem COVID-19, javljanju na dužnost, najbolju praksu u vezi sa namjenskim sveobuhvatnim odsjedanjem posade, članove posade koji imaju simptome COVID-19 tokom odsjedanja, te pozicioniranje posade.

- **Teret**

Teretne letачke posade trebalo bi da primjenjuju ista zdravstvena i bezbjednosna razmatranja kao i putničke letачke posade i zajednički su uključene u odjeljak o posadama u okviru ovog dokumenta. Iako pošiljke vazdušnog tereta ne dolaze u kontakt sa putnicima, postupak prijema i primopredaje tereta uključuje interakciju sa zaposlenicima koji nisu sa aerodroma. Modul tereta bavi se javnim zdravstvom u vazduhoplovstvu, uključujući fizičko distanciranje, lične sanitarne mjere, zaštitne barijere na mjestima prelaska na platformu i mjestima za utovar i istovar, te druge postupke ublažavanja rizika.

#### **.4 Mjere ublažavanja rizika primjenjive na druge vazduhoplovne sektore**

- Dokument sa smjernicama za oporavak vazduhoplovstva razvijen je u saradnji sa organizacijama vazduhoplovne industrije. Nekoliko ovih organizacija izradile su dodatne smjernice koje se odnose na rad njihovih članova. Ovaj materijal je izrađen, i održava se, u skladu sa Ključnim principima utvrđenim u izvještaju CART i sa Vodičima uključenim u ove Smjernice za oporavak vazduhoplovstva.
- Materijali sa smjernicama koje je razvio CANSO radi podrške operativnoj bezbjednosti letenja i efikasnosti pružanja usluga u vazdušnom saobraćaju mogu se naći na [[LINK<sup>11</sup>](#)].
- Materijali sa smjernicama koje je razvio IBAC radi podrške onim poslovnim vazduhoplovnim operacijama koje nisu obuhvaćene smjernicama za komercijalni vazdušni prevoz moгу se naći na [[LINK<sup>12</sup>](#)].
- Smjernice koje je razvio IAOPA za podršku opštem vazduhoplovstvu, uključujući škole letenja, rekreativno i nekomercijalno letenje, mogu se naći na [[LINK<sup>13</sup>](#)].

#### **Implementacija kroz koridore javnog zdravstva**

Da bi se ublažilo širenje COVID-19 i zaštitilo zdravlje i bezbjednost vazduhoplovnog osoblja i putnika, državama se snažno preporučuje da međusobno sarađuju na uspostavljanju koridora javnog zdravstva<sup>14</sup>.

Koridor javnog zdravstva formira se kada se dvije ili više država slože da priznaju mjere ublažavanja u svrhu javnog zdravstva koje je svaka od njih sprovedla na jednoj ili više ruta između svojih država. Da bi se omogućilo takvo uzajamno priznavanje, i da bi se u mjeri u kojoj je to moguće promovisao usaglašen pristup, državama se snažno preporučuje da aktivno dijele informacije, uključujući informacije o aranžmanima za koridore javnog zdravstva, sa drugim državama putem obrasca PHC na CRRIC-u<sup>15</sup>.

Pri formiranju koridora javnog zdravstva, predviđa se da će države učesnice pri implementaciji mjera za ublažavanje rizika po javno zdravstvo primijeniti višeslojni pristup sa uzajamnom podrškom zasnovan na procjeni rizika. Kombinovane kontrole rizika pružiće bolju zaštitu nego primjena samo jedne ili dvije odabrane kontrole rizika. Sarađujući na sprovedenim mjerama, države mogu uspostaviti strategiju ublažavanja rizika koja se najdjelotvornije usklađuje sa njihovom tolerancijom rizika i sa njihovim sistemima upravljanja zdravstvom i bezbjednošću.

<sup>11</sup> <https://canso.org/publication/covid-19-restart-and-recovery-guide/>

<sup>12</sup> <https://ibac.org/guidance-documents>

<sup>13</sup> <https://iaopa.aopa.org/-/media/Files/IAOPA/ICAO/ICAO-Take-off-GA-Module.pdf>

<sup>14</sup> Priručnik o prekograničnom upravljanju rizikom od COVID-19 (Dok. 10152) je ažuriran (Poglavlje 5)

<sup>15</sup> <https://www.icao.int/covid/Pages/crric.aspx>



Kako bi se olakšala primjena PHC-ova, ažuriran je *Priručnik o prekograničnom upravljanju rizikom od COVID-19* (Dok. 10152) (Poglavlje 5) i državama je dostupan ICAO i-PACK „Uspostavljanje koridora javnog zdravlja“. Obuhvataju povezane postupke i relevantne alate koji će biti redovno ažurirani u odnosu na najnovija naučna dostignuća. Jedan od tih alata je nedavno izrađena aplikacija za PHC (PHC App)<sup>16</sup>.

Državama se preporučuje da uspostave ključne pokazatelje učinka kako bi nadzirale djelotvornost mjera za ublažavanje rizika, posebno u pogledu oporavka vazduhoplovstva koje su uvrštene u svaki pojedinačni modul. Ove pokazatelje bi trebalo razviti iz vazduhoplovne perspektive i na osnovu podataka koje objave organi javnog zdravlja.

-----

---

<sup>16</sup><https://portal.icao.int/CRRIC/Pages/Public-Health-Corridors.aspx>

# MODULI

<i>Modul</i>	<b>Aerodromi</b>
<i>Ciljna publika</i>	Operatori aerodroma, nadležni organi, vlade, aerodromsko osoblje.

<i>Element</i>	Terminalna zgrada
<i>Kratak opis (Cilj)</i>	<p>Smjernice za rad terminalnih zgrada moraju uzeti u obzir sve aspekte operacija, uključujući ko ima pristup zgradi, održavanje čistoće i utvrđene postupke dezinfekcije u terminalnoj zgradi, kao i zdravstvene mjere, pružanje prve pomoći/smjernice za medicinsku pomoć, i protokole za putnike i osoblje.</p>
<i>Razmatranja</i>	<p><b>Čišćenje i dezinfekcija</b></p> <p>Sa aerodromskim zdravstvenim organima, operatorima aerodroma i pružiocima usluga trebalo bi usaglasiti pisani plan za pojačano čišćenje i dezinfekciju, u skladu sa standardnim operativnim procedurama navedenim u <i>Vodiču SZO za higijenu i sanitarne mjere u vazduhoplovstvu</i>. Plan treba ažurirati u pogledu procesa, rasporeda i proizvoda, kada postanu dostupne nove informacije. Sve relevantno osoblje treba da prođe obuku u vezi sa zahtjevima za pojačanu dezinfekciju.</p> <p>Čišćenje i dezinfekciju infrastrukture terminala i sve opreme treba redovno obavljati, u skladu sa gorepomenutim planom, a njenu učestalost povećavati po potrebi na osnovu saobraćaja.</p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Povećati dostupnost proizvoda za čišćenje i dezinfekciju koje su odobrili nadležni organi.</li></ul> <p>Sve osoblje za čišćenje i dezinfekciju treba da bude upoznato sa planom čišćenja i dezinfekcije. Potrebno je obezbijediti da osoblje djelotvorno koristi proizvode, uključujući koncentraciju, metodu i vrijeme kontakta dezinficijensa, te da obuhvati površine koje se često dodiruju i koje će vjerovatno biti kontaminirane, kao što su:</p> <p>Informativni pultovi na aerodromima, stolovi za putnike sa smanjenom pokretljivošću (PRM), područja za prijavu na let, imigraciona/carinska područja, područja za kontradiverzionu kontrolu, područja za ukrcavanje itd.</p> <p>5.2 Pokretne stepenice i liftovi, rukohvati.</p> <p>5.3 Umivaonice, toaleti i prostori za presvlačenje beba.</p> <p>Kolica za prtljag i sabirna mjesta: čiste se jednokratnim vlažnim maramicama ili dezinficijensima, uz obezbijeđene kante za odlaganje.</p> <p>5.5 Sjedišta prije kontradiverzione kontrole i u područjima za ukrcavanje/prijavu na let.</p> <p>5.6 Autobusi koji polaze sa parkinga i autobusi u kontrolisanoj zoni aerodroma.</p>

- Povećati upotrebu klima uređaja i djelotvornih sistema filtracije da bi vazduh bio čist, smanjio recirkulaciju i povećao odnos svežeg vazduha. Horizontalni protok vazduha treba ograničiti.

### **Fizičko distanciranje**

- Fizičko distanciranje je djelotvorna mjera za ograničavanje prenošenja COVID-19 i treba da bude dio sveobuhvatnog paketa mjera za ograničavanje širenja COVID-19. Mjere fizičkog distanciranja na aerodromima trebalo bi da budu:
  - bar usklađene sa onim što se primjenjuje za druge vidove prevoza, naročito u urbanom javnom prevozu koji se koristi za dolazak na i odlazak sa aerodroma.
  - u najvećoj mogućoj mjeri primijenjene širom aerodroma.
  - ponovno procjenjivane koliko to dozvole epidemiološki uslovi.
- Fizičko distanciranje bi trebalo da za cilj ima razmak od najmanje jedan (1) metar između svih lica.
- Preporučuje se uzajamno priznavanje mjera fizičkog distanciranja koje ublažavaju zdravstvene rizike na odlaznim i dolaznim tačkama.

### **Zaštita osoblja:**

- Nivo adekvatne zaštite članova osoblja treba procjenjivati od slučaja do slučaja. Takva zaštita može uključivati ličnu zaštitnu opremu (PPE), programe zdravstvenog pregleda za osoblje, raspoređivanje (držanje grupa članova osoblja u stalnim timovima i smjenama), lak pristup sredstvima za dezinfekciju ruku na bazi alkohola, posebne postupke za osoblje prije i nakon završetka smjene, i planovi fizičkog distanciranja radnih mjesta, uz mogućnost da se razmotri i postavljanje prepreka.
- Zaposleni treba da budu opremljeni ličnom zaštitnom opremom (PPE) na osnovu rizika od izloženosti virusu (npr. vrsta aktivnosti) i dinamike prenošenja virusa (npr. kapljično širenje). Lična zaštitna oprema može da uključuje jednokratne rukavice, maske, radne naočare ili zaštitnike za lice, kao i ogrtače i keclje.
- Za osoblje i timove koji rade u smjenama, primopredaju bi trebalo sprovesti na beskontaktni način, tj. putem telefona, videokonferencije, elektronskih dnevnika, ili barem fizičkim distanciranjem.
- Za radove na održavanju i popravke na javnim površinama treba odrediti prioritete, a njihov raspored treba prilagoditi ili ih treba odgoditi ako nisu neophodni.
- Za obuku osoblja treba maksimalno koristiti obuke putem interneta i virtuelnih učionica.
- Upotreba fizičkih razdjelnika između odabranog osoblja i putnika preporučuje se u područjima u kojima dolazi do česte razmjene i transakcija.

### **Pristup aerodromskom terminalu**

- Prema specifičnostima svih aerodroma i postojećem nacionalnom zakonodavstvu<sup>5</sup>, pristup aerodromskom terminalu može biti ograničen na radnike, putnike i osobe koje u početnoj fazi prate putnike sa invaliditetom, smanjenom pokretljivošću ili maloljetnike bez pratnje, sve dok to ne stvara gužvu i redove, što bi povećalo rizik od prenosa virusa, i stvorilo bi potencijalne bezbjednosne probleme.
- Tamo gdje je prema važećim propisima potreban zdravstveni pregled, trebalo bi koristiti beskontaktno toplomjere u namjenski određenom prostoru, pod uslovima koji minimizuju uticaj na operacije.

<sup>5</sup> Zakonodavstvu na državnom i entitetskim nivoima

*Načini jednoobrazne implementacije*

- Saradnja sa relevantnim nadležnim organima da bi se obezbijedila usklađenost stajališta.
- Saradnja sa zainteresovanim stranama u zajednici da bi se obezbijedilo blagovremeno i tačno informisanje putnika.
- Obezbijediti usklađivanje mjera sa ostalim lokalnim vidovima prevoza i drugom infrastrukturom.
- Koristiti Kontrolni list COVID-19 čišćenja/dezinfekcije aerodroma (PHC obrazac 3) ili sličan list, po potrebi.

*Element*

Opšti prostor za prijavu na let

*Kratak opis (Cilj)*

Opšti prostor za prijavu na let na aerodromu obično je područje koje bilježi veliki putnički saobraćaj. Kako bi ograničili redove i gužvu, putnici bi trebalo da završe što veći dio postupka prijave na let prije dolaska na aerodrom (tj. putnici bi trebalo da budu spremni za let). Samouslužne opcije treba da budu dostupne i korišćene u što većoj mjeri kako bi se ograničio kontakt na dodirnim tačkama putnika.

*Razmatranja*

- 1 Sprovesti mjere koje smanjuju zagušenja unutar ovih područja kroz napredno planiranje i praćenje putničkih tokova.
- 2 Aerodromi bi trebalo da obezbijede natpise, podne oznake i najave putem sistema za razglas (PA) da bi podstakli fizičko distanciranje. Pored toga, trebalo bi razmotriti oglašavanje ključnih preventivnih poruka od zdravstvenih organa putem zvučnih poruka i znakova na ključnim dodirnim tačkama kretanja putnika.
- 3 Razna samouslužna sredstva, kao što su kiosci za izdavanje propusnica za ukrcavanje i oznaka za prtljagu te mjesta za predaju prtljaga, posebno su zabrinjavajući zbog visokog nivoa fizičkog kontakta koji povećava vjerovatnoću kontaminacije. Uprkos tome, treba podsticati upotrebu ovih uređaja kako bi se smanjile interakcije licem u lice, ali i obratiti pažnju na upravljanje protokom putnika i održavanjem takvih uređaja adekvatno i stalno dezinfikovanim.
- 4 Kad god je to moguće, putnike treba podsticati da završe postupak prijave na let prije dolaska na aerodrom. Prijava putem interneta, mobilna propusnica za ukrcavanje, označavanje prtljaga van aerodroma i druge inicijative doprinijeće smanjenju broja kontakata sa aerodromskim osobljem i infrastrukturom. Stoga se preporučuje da države uklone sve regulatorne prepreke koje onemogućavaju takve vrste postupaka van aerodroma.
- 5 Na tradicionalnim šalterima za prijavu na let treba razmotriti upotrebu uvlačivih pregrada i podnih natpisa u prostoru u kojem se čeka u redovima kako bi se podstaklo fizičko distanciranje, te postavljanje prozirnih barijera ispred osoblja na šalterima.
- 6 Može se razmotriti i integracija tehnologije samo-dezinfekcije unutar kioska sa dodirnim ekranima, kako bi se omogućila dezinfekcija ekrana između svake upotrebe.
- 7 Kad god je to moguće, aerodromi i druge zainteresovane strane treba da koriste beskontaktno procese i tehnologiju, uključujući beskontaktno biometrijske podatke poput prepoznavanja lica ili dužice oka. Takvi postupci digitalne identifikacije mogu se primijeniti na mjesta samouslužne predaje prtljaga, različite ulaze u redove, izlaze za ukrcavanje te maloprodajna i bescarinska prodajna mjesta. Time će se eliminisati ili u velikoj mjeri smanjiti potreba za kontaktom sa putnim dokumentima između osoblja i putnika. Takođe može ubrzati različite procese, što će rezultirati poboljšanom zdravstvenom zaštitom, smanjenim vremenom čekanja u radovima i boljom efikasnošću drugih procesa.

*Načini jednoobrazne implementacije*

- Sarađivati sa relevantnim nadležnim organima, aviokompanijama i ostalim zainteresovanim stranama u vazduhoplovstvu radi postizanja isplativih rješenja koja štite javnost.

- Pojednostavljene formalnosti tako što će se omogućiti beskontaktni procesi.
- Veća upotreba standardizovanih rješenja za upravljanje digitalnim identitetom.
- Koristiti Kontrolni list COVID-19 čišćenja/dezinfekcije aerodroma (PHC obrazac 3) ili sličan list, po potrebi.

*Kratak opis (Cilj)*

Kao odgovor na kontinuiranu pandemiju, možemo očekivati potrebu da se mjere fizičkog udaljavanja održavaju na punktovima za kontradiverzionu kontrolu, uključujući i tokom postupka kontradiverziona kontrole. Možda će biti potrebno razmotriti uvođenje mjera za kontrolu pristupa punktu za kontradiverzionu kontrolu, kao i moguće izmjene standardne kontrole, kako bi se udovoljilo novim sanitarnim smjericama za COVID-19.

Osoblje koje sprovodi kontradiverzionu kontrolu treba da bude izuzeto od sprovođenja zdravstvenih i bezbjednosnih pregleda da bi se obezbijedilo da ostanu skoncentrisani na kontradiverzionu kontrolu i srodne procese.

*Razmatranja***Postupci za pristupanje kontrolnom punktu**

- Odgovarajuće procedure treba sprovoditi u koordinaciji sa relevantnim vladinim odjelima<sup>6</sup> kako bi se odgovorilo svim putnicima koji pokazuju znakove bolesti.
- Sredstva za dezinfekciju ruku i proizvode za dezinfekciju treba obezbijediti prije pristupnih tačaka za kontradiverzionu kontrolu putnika i osoblja, kada je to moguće.
- Kontrolori i putnici treba da održavaju fizičku distancu u najvećoj mogućoj mjeri ili da nose odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu kako bi umanjili rizik od izloženosti virusu.
- Trebalo bi razmotriti preuređivanje rasporeda i pristupa bezbjednosnim kontrolnim punktovima sa ciljem smanjenja gužve i redova, koliko je to moguće, i održavanja fizičke distance, uz istovremeno održavanje poželjne propusnosti. To bi trebalo obuhvatiti i područja za KDZ kontrolu i područja u kojima putnici preuzimaju svoj pregledani kabinski prtljag.
- Podne oznake, zatezne barijere ili druga prikladna sredstva treba postaviti unutar prostora u kojem se čeka u redovima kako bi se obezbijedilo pravilno distanciranje koje preporučuju nadležni organi.
- Postupci koji se odnose na putnike koji pokazuju propusnice za ukrcavanje i druge putne isprave radnicima obezbjeđenja treba da se sprovede, u najvećoj mogućoj mjeri, uz izbjegavanje fizičkog kontakta i na način koji interakciju licem u lice svodi na minimum. Ako postoji potreba za identifikacijom osobe koja nosi nemedicinsku ili medicinsku masku na osnovu zvanične identifikacione isprave sa fotografijom, predmetna nemedicinska ili medicinska maska mogu se privremeno ukloniti ako su zadovoljene mjere fizičkog distanciranja. Treba postaviti odgovarajuće natpise koji jasno obavještavaju o narednim koracima procesa.

Moguća rješenja uključuju:

- Upućivanje putnika da koriste automatske skenere propusnica za ukrcavanje na pristupnim tačkama uz održavanje odgovarajuće fizičke distance.
- Korišćenje mobilnih skenera propusnica za ukrcavanje, kojima upravljaju radnici obezbjeđenja.
- Vizuelni pregled propusnice za ukrcavanje i odgovarajuće identifikacione dokumentacije, prema potrebi u skladu sa standardnim operativnim postupcima.
- Površine čitača na automatizovanim izlazima i mobilnih skenera treba dezinfikovati istom učestalošću kao i za bilo koju drugu površinu koja se veoma često dodiruje.

<sup>6</sup> Savjet ministara BiH i entitetske vlade

- Trebalo bi rasporediti službenike za pripremu putnika da bi se obezbijedilo da se putnici pripreme za KDZ kontrolu. Kontrolori bi trebalo da pojačaju procesuiranje putnika koji pristupaju područjima za KDZ kontrolu, na način da se pravilno pripreme za kontrolu i tako dovedu do manje vjerovatnoće da će izazvati lažni alarm (da bi se smanjilo korišćenje ručnih pretresa).
- Pojačano čišćenje i dezinfekciju treba rutinski sprovoditi na često dodirivanim / izloženim površinama i opremi za KDZ pregled, uključujući prihvatne tacne na bezbjednosnom kontrolnom punktu i prostoru za prtljag.

### **Kontrola putnika**

- Osoblju treba podijeliti sredstvo za dezinfekciju ruku na bazi alkohola radi čišćenja i dezinfekcije ruku.
- Kontrolori bi trebalo da nose jednokratne rukavice i maske prilikom ručnog pretresa putnika. Sredstva za dezinfekciju ruku na bazi alkohola trebalo bi nanijeti na te jednokratne rukavice između svakog pregledanog putnika. Jednokratne rukavice treba mijenjati kada su očigledno zaprljane ili poderane.
- Zaposlenicima treba savjetovati da operu ruke nakon što skinu jednokratne rukavice.
- Odgovarajući natpisi i informacije putnicima treba da budu jasno prikazane u vezi sa novosprovedenim zdravstvenim zahtjevima, kao i sa izmijenjenim postupcima kontrole. Oznake bi trebalo da naglase potrebu za saradnjom putnika tokom cijelog postupka kontrole.
- Kad god se na bezbjednosnim kontrolnim punktovima obrađuje velik broj putnika, kontrolu osoblja i posade treba izvoditi na namjenskim kontrolnim punktovima i odvojeno od putnika (kao dodatna preventivna zdravstvena mjera), gdje je to moguće.
- Treba utvrditi odgovarajuća rješenja za slučajeve oglašavanja alarma da bi se umanjio rizik od stvaranja reda i održala propusnost putnika. To može uključivati rješavanje alarma u namjenskom prostoru odvojenom od toka putnika u koji će možda biti potrebno postaviti dodatne radnike obezbjeđenja.
- Za rješavanje alarma na metal-detektorskim vratima (WTMD), treba dati prednost upotrebi ručnih detektora metala za identifikovanje uzroka alarma, nakon čega slijedi ciljani ručni pretres na mjestu alarma.
- Upotrebu opreme za otkrivanje tragova eksploziva (ETD) ili pasa za otkrivanje eksploziva (EDD) ne bi trebalo ograničiti na rješavanje alarma. Nasumičnu upotrebu tih načina otkrivanja eksploziva treba podsticati i unapređivati po mogućnosti.
- Ako postoji zabrinutost ili alarm koji se ne može ukloniti samo korištenom primarnom opremom za KDZ kontrolu, trebalo bi obaviti sekundarnu kontrolu koristeći se EDD-om, ETD-om ili ručnim pretresom, po redoslijedu raspoloživosti i u zavisnosti od prirode zabrinutosti koju KDZ kontrolor ima u vezi sa prijetnjom.
- Ako je standardnim postupkom dopušteno ponovno korišćenje ETD briseva, treba razmotriti prekid ove prakse kako bi se ograničila mogućnost širenja COVID-19.

*Napomena.- Standardni postupak može se nastaviti ako se, na primjer, može utvrditi da će visoka temperatura koju generiše predmetni ETD u upotrebi uništiti virus i ako postupak rukovanja i skladištenja briseva eliminiše mogućnost kontaminacije.*



1	Ako postoji potreba za ručnim pretresom, kontrolori bi trebalo da prilagode svoju metodologiju, ako je moguće, da bi izbjegli kontakt licem u lice sa putnicima ili drugim osobama koje se kontrolišu.
2	Osoblje koje je potrebno za interakciju sa putnicima iz neposredne blizine treba da koristi nemedicinsku ili medicinsku masku.
3	Veće količine zdravstveno-povezanih tečnosti, aerosola i gelova (LAG) od propisanih važećim propisima o vazduhoplovnoj bezbjednosti, poput dezinficijensa za ruke na bazi alkohola, mogle bi se prihvatiti ako to dozvole nadležni organi <sup>7</sup> za vazduhoplovnu bezbjednost i bezbjednost letenja, uzimajući u obzir odgovarajuće propise <sup>17</sup> .
<i>Načini jednoobrazne implementacije</i>	
4	Saradnja sa regulatorom <sup>8</sup> kako biste razmotrili alternative ručnim pretresima prilikom izvođenja nasumičnih pretresa. Takve alternative treba sprovesti samo uz odobrenje odgovarajućeg nadležnog organa i na osnovu procjene rizika.
5	Saradnja sa relevantnim organima zdravstva kako biste obezbijedili da se protokoli za čistoću i dezinfekciju razvijaju i primjenjuju za predmete sa velikom vjerovatnoćom unakrsne kontaminacije (npr. prihvatne tacne i područje za KDZ kontrolu).
6	Koristiti <i>Kontrolni list COVID-19 čišćenja/dezinfekcije aerodroma</i> (PHC obrazac 3) ili sličan list, po potrebi.

<sup>17</sup> <https://www.icao.int/safety/COVID-19OPS/Pages/DangerousGoods.aspx>

<sup>7</sup> BHDCA

<sup>8</sup> BHDCA

*Kratak opis (Cilj)*

Kontrolisana zona terminala koja počinje nakon KDZ kontrole je oblast sa visokim putničkim saobraćajem u kojoj nema mnogo fizičkih zapreka i obično je širom otvoren prostor. Potrebno je razmotriti mogućnosti u vezi sa privremenom potrebom za fizičkim distanciranjem, a istovremeno omogućiti putnicima pristup maloprodajnim radnjama, bescarinskim prodavnicama i ponudi hrane i pića.

Prostori oko izlaza, VIP saloni i drugi servisi u ovom području takođe bilježe veliki broj putnika. Potrebno je procijeniti i primijeniti razne alate za nadzor protoka, fizičke instalacije, podne oznake i prilagođeno snalaženje u prostoru. Možda će biti potrebno napraviti raspored za i primijeniti pojačane mjere čišćenja i higijene kako bi se doprinijelo ograničavanju širenja virusa.

*Razmatranja*

Podsticati korišćenje mogućnosti samoposluživanja, utvrđenih u skladu sa smjernicama lokalnih zdravstvenih organa, gdje putnici imaju ograničen kontakt sa osobljem u maloprodajnim radnjama i prodavnicama hrane i pića.

Biće potrebno primijeniti postupak urednog ukrcavanja kako bi se smanjio fizički kontakt između putnika, posebno kad se faktori opterećenja počnu povećavati. Bliska saradnja aviokompanije, aerodroma i vlade<sup>9</sup> je od vitalnog značaja. Aviokompanije će morati da revidiraju svoje sadašnje postupke ukrcavanja. Aviokompanije će možda trebati da pomognu u redizajniranju izlaza, a vlade<sup>10</sup> će možda trebati da prilagode važeća pravila i propise. Trebalo bi olakšati povećanu upotrebu automatizacije, kao što su samostalno skeniranje i biometrija.

Naročito u ranim etapama faze ponovnog pokretanja, trebalo bi ograničiti ručni prtljag koji se smješta u pretince iznad glave, kako bi se olakšao nesmetan postupak ukrcavanja.

Gdje je moguće, treba razmotriti primjenu tehnologija samostalnog ukrcavanja na kapiji, uključujući jedinice koje koriste automatska vrata, integrisane čitače propusnica za ukrcavanje, LCD ekrane za putnička uputstva i uređaj za štampanje promjena u rasporedu sjedišta.

Povećati korišćenje svih ostalih mogućnosti samostalnog skeniranja dokumenata kada je potrebna identifikacija.

Kao privremena mjera, prostori za sjedenje (npr. saloni, prostor oko izlaza, restorani) se mogu otvoriti u ograničenom kapacitetu kako bi udovoljilo kratkoročnoj potrebi za fizičkim distanciranjem. Kako faza oporavka napreduje, a zdravstveni zahtjevi evoluiraju, može se razmišljati o povratku na redovne kapacitete.

Treba razmotriti privremeno zatvaranje ili pojačani nadzor određenih područja u kojim se pružaju usluge, na osnovu faze mjera ublažavanja, kao što su:

Self-service buffet food;  
Café seating or multi-purpose seating;  
Smoking areas; and  
Children's play areas.

Nekoliko stalaka sa sredstvima za dezinfekciju ruku na bazi alkohola treba da bude dostupno širom aerodroma, sa odgovarajućim oznakama za putnike.

<sup>9</sup> Savjet ministara BiH i entitetske vlade

<sup>10</sup> Ibid

- Treba razmotriti ugradnju beskontaktna opreme u toalete, kao što su:
  - sistemi automatizovanih vrata;
  - sistem automatskog puštanja vode u toaletu;
  - slavine i dozatori sapuna/sredstva za dezinfekciju ruku; i
  - automatizovani dozatori peškira za ruke.

#### *Načini jednoobrazne implementacije*

- Sarađivati sa maloprodajnim radnjama i prodavnicama hrane i pića sa ciljem da se obezbijedi korišćenje mogućnosti tehnologije beskontaktnog plaćanja i samouslužnih mogućnosti.
- Uključiti zainteresovane strane u aviokompanijama u sprovođenje neophodnih mjera u aerodromskim salonima.
- Sarađivati sa relevantnim nadležnim organima, aviokompanijama i drugim zainteresovanim stranama u vazduhoplovstvu na osmišljavanju rentabilnih rješenja koja štite javnost.
- Koristiti *Kontrolni list COVID-19 čišćenja/dezinfekcije aerodroma* (PHC obrazac 3) ili sličan list, po potrebi.
- Da bi pomogao trgovinama, prodajnim mjestima hrane i pića, i drugim dobavljačima na aerodromima da pokažu da poštuju ICAO/CART smjernice, Međunarodni savjet aerodroma (ACI) je izradio smjernice koje se mogu pronaći na [LINK](https://aci.aero/about-aci/priorities/health/aci-airport-health-accreditation-programme/)<sup>18</sup>.

---

<sup>18</sup> <https://aci.aero/about-aci/priorities/health/aci-airport-health-accreditation-programme/>

## *Element*

### Oprema na terminalnim izlazima koji vode u vazduhoplov

#### *Kratak opis (Cilj)*

Mnogi aerodromi će staviti van upotrebe određena sredstva kao odgovor na nedostatak putničkog saobraćaja. Prije oporavka avionskog saobraćaja potrebno je sprovesti odgovarajuće provjere bezbjednosti vazdušne plovidbe. Aerodromi i aviokompanije moraju saradivati da bi obezbijedili tačan red letenja sa ciljem da udovolje ovoj potražnji.

#### *Razmatranja*

- Elektromehanička oprema poput mostova za ukrcavanje, pokretnih stepenica i liftova mora se pregledati i periodično testirati ili pokrenuti. Pregledi takve opreme koja je van pogona neophodni su prije nego što se vrate u službu za putnike, na osnovu preporuka proizvođača i nacionalnih građevinskih propisa.
- Potrebno je definisati i primijeniti protokola održavanja.
- Tamo gdje je potreban klimatizovan vazduh, strujno napajanje treba održavati u svojoj opremi na otvorenom, kao što su koridori između vazduhoplova i terminala te jedinice za snabdijevanje vazduhoplova klimatizovanim vazduhom.
- Ključni pružaoci usluga i državni organi moraju unaprijed biti obaviješteni o rasporedu i planovima intenziviranja usluga od strane aerodromskog operatora u cilju vraćanja privremeno zatvorenih objekata u rad.
- Kapacitet putničkih autobusa treba prilagoditi tako da se olakša fizičko distanciranje tokom ukrcavanja i iskrcavanja putnika.

#### **Filtriranje vazduha i oprema za vazduhoplove na izlazima**

- Tamo gdje je na parking poziciji dostupno spoljno napajanje klimatizovanim vazduhom (PCA) i fiksno električno napajanje sa zemlje, vazduhoplov može po dolasku isključiti pomoćnu pogonsku jedinicu (APU). PCA sistem uvlači ambijentalni vazduhoplov kroz usisni filter i obezbjeđuje klimatizovani vazduh u kabini.
- Spoljni izvori vazduha ne obrađuju se kroz visokoefikasni filter vazdušnih čestica (HEPA) koji je u sklopu vazduhoplova. Treba dozvoliti korišćenje pomoćne pogonske jedinice (APU) vazduhoplova na izlazu kako bi se omogućio rad klimatizacionog sistema vazduhoplova ako nije dostupan ekvivalentan kvalitet vazduhoplova iz PCA.

#### *Načini jednoobrazne implementacije*

- Obezbijediti da vraćanje kapaciteta aerodroma u rad bude u skladu sa vremenskim rasporedom aviokompanija i da se obavlja postepeno na odgovarajući način.

*Kratak opis (Cilj)*

Možda će biti potrebno privremeno izmijeniti procese u vezi sa graničnom kontrolom i carinom kako bi se povećalo fizičko distanciranje.

Tamo gdje oprema već postoji, upotreba opreme za automatsku kontrolu granice (ABC), digitalne identifikacije putnika (biometrija) kao i tehnologije (termalni pregled) može poslužiti kao dodatna mjera zdravstvenog pregleda i može ubrzati proces imigracije, sa ciljem smanjenja redova čekanja i minimiziranja kontakta između graničnih službenika i putnika.

Nadalje, neke vlade zahtijevaju od putnika da popune zdravstvene deklaracije ili zdravstvene potvrde prije polaska ili po dolasku kao početnu mjeru procjene, koje bi se mogle koristiti za identifikaciju putnika kojima bi mogla biti potrebna sekundarna procjena.

*Razmatranja*

- Treba uspostaviti koordinaciju sa raznim graničnim regulatornim organima (npr. Imigraciono, organi zdravstva) za mjere koje olakšavaju odobravanje ulaska/dolaska, poput omogućavanja beskontaktnih procesa (npr. koji se odnose na čitanje pasoških čipova, prepoznavanje lica).
- Tamo gdje su izjave potrebne po dolasku, vlade bi trebalo da razmotre elektronske mogućnosti (npr. mobilne aplikacije i QR kodove) kako bi kontakt među ljudima svele na minimum. Informacije bi bilo moguće unaprijed slati putem vladinih portala. Za carinske formalnosti, gdje je to moguće, preporučuju se zelene/crvene staze za samoprijavu.
- Proces provjere identiteta treba automatizovati korišćenjem biometrijske tehnologije. Treba podsticati upotrebu beskontaktnih tehnologija, automatizovane granične kontrole ili eGate-a kako bi se unaprijedilo vrijeme transakcija i ograničila interakcija između putnika, službenika i osoblja.
- Ako je to potrebno prema relevantnim propisima, mogu se instalirati pametne termalne kamere za brzo i neupadljivo skeniranje temperature više putnika.
- Tokom početnih faza oporavka i ako je potrebno, mogle bi se utvrditi sekundarne zdravstvene procjene kako bi se održao glavni opšti protok putnika.
- Za letove koji dolaze iz područja sa višim rizikom u kojima se virus prenosi kroz klastere ili zajednice, određeni odjeljak terminala za dolaske mogao bi se koristiti za povećanje fizičkog distanciranja i/ili bi se mogle postaviti pametne termalne kamere na odgovarajuće lokacije za pregled dolaznih putnika, uz konsultacije sa organima javnog zdravstva.

**Zdravstvena deklaracija**

- Neke vlade primjenjuju rješenje putem izjave o zdravlju koje se može postaviti na internet portalu. Za one države koje već imaju platformu za prikupljanje podataka o vizama i elektronskim ovlaštenjima za putovanje, iste bi se mogle prilagoditi tako da u nju uđu potrebne dodatne informacije.<sup>11</sup>

<sup>11</sup> Ako je to primjenjivo u BiH

## **Transfer**

- Napraviti aranžmane za zdravstveni pregled na način da putnici i imovina ne prolaze ponovnu kontrolu na mjestima za transfer na osnovu međusobnog priznavanja mjera zdravstvenog pregleda između država u rasporedu letenja.
- Tamo gdje je potrebna bezbjednosna kontrola prilikom transfera, tokom iste je potrebno poštovati odgovarajuće sanitarne zahtjeve kako je prethodno opisano za proces odlaska.

## *Načini jednoobrazne implementacije*

- Sarađivati sa relevantnim nadležnim organima na osmišljavanju isplativih rješenja koja štite javnost.
- Sarađivati sa relevantnim nadležnim organima i aviokompanijama kako biste razvili efikasna i isplativa rješenja koja štite putnike.
- Sarađivati sa vladama i nadležnim organima ako se želi uvesti zdravstvena deklaracija.
- Veća upotreba standardizovanih rješenja za upravljanje digitalnim identitetom.
- Koristiti *Kontrolni list COVID-19 čišćenja/dezinfekcije aerodroma* (PHC obrazac 3) ili sličan list, po potrebi.

*Element*

Prostor za preuzimanje prtljaga

*Kratak opis (Cilj)*

Prostor za preuzimanje prtljaga na aerodromu podložan je velikoj frekvenciji putnika i fizičkom kontaktu sa kolicima za prtljag, prtljagom, toaletima i ostalim sadržajima. Treba primijeniti mjere dezinfekcije i povećanu učestalost čišćenja.

*Razmatranja*

- Potrebno je maksimalno se potruditi da se omogući brz proces preuzimanja prtljaga i da se obezbijedi da putnici ne čekaju pretjerano dugo u prostoru za preuzimanje prtljaga.
- Maksimalno iskoristiti raspoložive pokretne trake za dolazni prtljag da bi se ograničilo okupljanje putnika i, gdje je to moguće, iskoristiti posebne pokretne trake za prtljag za letove iz područja visokog rizika.
- Vlade bi trebalo da obezbijede da postupak carinjenja bude što brži i da se preduzmu odgovarajuće mjere u slučaju fizičkog pregleda prtljaga.
- Raspored čišćenja treba uskladiti na osnovu rasporeda letova kako bi se obezbijedila češća, dubinska dezinfekcija kolica za prtljag, toaletnih prostora, dugmadi lifta, rukohvata, itd.
- Trebalo bi omogućiti samouslužne kioske ili internet opcije za putnike koji treba da prijave izgubljeni ili oštećeni prtljag.
- Trebalo bi postaviti podne oznake, zatezne barijere ili druga prikladna sredstva kojim se obezbjeđuje pravilno distanciranje koje preporučuju nadležni organi.
- Zastupnici aviokompanija na šalterima za izgubljeni prtljag treba da imaju postavljene fizičke prepreke (providne) kad god je to moguće.
- Treba podsticati upotrebu usluga dostave prtljaga kada se prtljag putnika može dostaviti direktno u njihov hotel ili dom.
- Informacije o praćenju prtljaga treba dijeliti sa putnicima kako bi mogli podnijeti pritužbu u vezi sa prtljagom, u slučaju nepropisnog rukovanja prtljagom, bez čekanja u prostoru za preuzimanje prtljaga.
- Treba utvrditi protokole za čišćenje i dezinfekciju prostora.

*Načini jednoobrazne implementacije*

- Sarađivati sa relevantnim nadležnim organima i aviokompanijama na osmišljavanju isplativih rješenja koja štite javnost.
- Koristiti *Kontrolni list COVID-19 čišćenja/dezinfekcije aerodroma* (PHC obrazac 3) ili sličan list, po potrebi.

*Element*

Područje izlaska iz nekontrolisane zone aerodroma

*Kratak opis (Cilj)*

Moraju postojati protokoli i mjere predostrožnosti za dolazne putnike koji izlaze iz zemaljske strane aerodroma. Treba uzeti u obzir zonu dočeka, kao i izlaznu zonu terminala. Tokom početnih faza ponovnog pokretanja, mjere bi mogle uključivati postavljanje prstena oko zone dočeka ili ograničavanje pristupa zgradi terminala.

*Razmatranja*

**Pristup aerodromskom terminalu**

- Prema specifičnostima svakog aerodroma i postojećem državnom zakonodavstvu, pristup aerodromskom terminalu može biti ograničen na radnike, putnike i osobe koje u početnoj fazi prate putnike sa invaliditetom, smanjenom pokretljivošću ili maloljetnike bez pratnje, sve dok to ne stvara gužvu i redove, što bi povećalo rizik od prenosa virusa, i stvorilo bi potencijalne bezbjednosne probleme.
- Prije izlaska iz zgrade terminala treba obezbijediti više stanica za pranje ruku ili sredstva za dezinfekciju ruku.
- Čišćenje treba pojačati na osnovu rasporeda letova sa ciljem da se obezbijedi češća, dubinska dezinfekcija javnih površina na zemaljskoj strani aerodroma, uključujući prostore za sjedenje, prodavnice hrane i pića te maloprodajne radnje, rukohvate, toaletne prostore, sisteme za automatizovano kretanje i autobuse.

*Načini jednoobrazne implementacije*

- Sarađivati sa zainteresovanim stranama da bi se obezbijedilo blagovremeno i tačno informisanje putnika.
- Koristiti *Kontrolni list COVID-19 čišćenja/dezinfekcije aerodroma* (PHC obrazac 3) ili sličan list, po potrebi.

-----



<i>Modul</i>	<b>Vazduhoplovi</b>
<i>Ciljna publika</i>	
Operatori obuhvaćeni Aneksom 6 – <i>Operacije vazduhoplova, Dio 1 – Međunarodni komercijalni vazdušni transport – Avioni.</i>	

<i>Element</i>	Putnik i posada – Opšti dio
<i>Kratak opis (Cilj)</i>	
Obezbijediti sigurno, sanitarno radno okruženje za putnike i posadu.	
<i>Razmatranja</i>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Prilagoditi postupak ukrcavanja. U mjeri u kojoj je to moguće, i u skladu sa razmatranjima težine i ravnoteže, ukrcavanje i iskrcavanje putnika treba sprovoditi na načine koji smanjuju vjerovatnoću prolaska putnika jednih pored drugih u neposrednoj blizini.</li> <li>• Postupci dodjele sjedišta. Po potrebi, sjedišta treba dodjeljivati tako da se obezbijedi odgovarajuće fizičko distanciranje između putnika. Aviokompanije bi trebalo da dozvole odvojeni raspored sjedenja kada to dozvoljava nivo popunjenosti. Putnike takođe treba podsticati da što više ostanu na dodijeljenom mjestu.</li> <li>• Ograničiti interakciju u avionu. Putnike treba podsticati da putuju sa što manje prtljaga i da sav prtljag predaju osim malog ručnog prtljaga koji stane ispod sjedišta. Novine i časopise treba ukloniti. Veličina i količina bescarinske prodaje mogu takođe biti privremeno ograničene.</li> <li>• Ograničiti ili obustaviti uslugu hrane i pića. Usluge hrane i pića treba ograničiti ili obustaviti na kratkim letovima ili treba razmotriti mogućnost da se izdaju u zatvorenim, unaprijed zapakovanim posudama.</li> <li>• Korištenje potrepština koje nisu neophodne tokom leta, kao što su pokrivači i jastuci, treba smanjiti da bi se smanjio rizik od unakrsne infekcije.</li> <li>• Ograničiti pristup toaletu. Kada je moguće, jedan toalet treba biti određen samo za posadu, pod uslovom da dovoljno toaleta ostane na raspolaganju putnicima tako da ne dolazi do okupljanja putnika koji čekaju da koriste toalet. Putnike treba obavijestiti da je spuštanje poklopca u toaletu prije puštanja vode djelotvoran način da se ublaži širenje potencijalno zaraznih čestica.</li> <li>• Takođe, u mjeri u kojoj je to izvodljivo u zavisnosti od vazduhoplova, putnici bi trebalo da koriste toalet koji je predviđen na osnovu dodijeljenih sjedišta kako bi ograničili kretanje putnika tokom leta, što smanjuje izlaganje drugim putnicima.</li> <li>• Mjere za zaštitu posade. Zajedničko korišćenje bezbjednosne opreme koja se koristi za instrukcije o bezbjednosti tokom leta treba biti zabranjeno. Članove posade treba uputiti da pružaju usluge samo određenim dijelovima kabine. Treba razmotriti uvođenje dodatnih sredstava zaštite, na primjer plastične zavjese ili ploče od pleksiglasa tokom procesa ukrcavanja (koje se uklanjaju po završenom ukrcavanju).</li> </ul>	

*Napomena.- Sljedeći elementi koji se tiču dezinfekcije sadrže najnovije trenutno dostupne preporuke proizvođača originalne opreme (OEM) vazduhoplova. Korisnici ovih smjernica treba da imaju na umu da:*

- *Ove preporuke se zasnivaju na tehnologiji i okolnostima koje se stalno mijenjaju.*
- *Iako je učinjen svaki pokušaj da se daju zajedničke preporuke za upotrebu dezinficijensa u avionima, postoje razlike između proizvoda koje proizvodi svaki OEM vazduhoplova. Preporučuje se da se operator upozna sa smjernicama originalnog proizvođača opreme (OEM) i da se posavjetuje s OEM-om za sva pitanja koja su specifična za tu konstrukciju vazduhoplova.*
- *Namjera ovih smjernica je pružiti operatorima preporuke koje su usklađene sa vazduhoplovom kao proizvodom. Odgovornost operatora je da obezbijedi da se dezinficijensi koriste prema uputstvima proizvođača, da primjenjuju odgovarajuću zaštitu oni koji koriste dezinficijens i da je njihovo korišćenje u skladu sa preporukama zdravstvenih organizacija u pogledu efikasnosti i u skladu sa uputstvima na etiketi dezinficijensa.*

Element	Dezinfekcija – Pilotska kabina
<i>Kratak opis (Cilj)</i>	Omogućiti bezbjedno, sanitarno okruženje za posadu i zemaljsko osoblje.
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Razmatranja</li> <li>• Pri određivanju učestalosti čišćenja pilotske kabine treba uzeti u obzir odvojenost pilotske kabine od putničkog prostora, kao i učestalost tranzicije posade.</li> <li>• Pilotsku kabinu treba čistiti i dezinfikovati u odgovarajućim vremenskim razmacima da bi se posadi omogućio bezbjedan rad.</li> <li>• Metode dezinfekcije treba usvojiti u dogovoru sa proizvođačem vazduhoplova i na osnovu odgovarajuće procjene rizika po bezbjednost letenja. Takođe, treba uzeti u obzir eventualne savjete SZO. Procjena rizika treba biti potkrijepljena preporukama proizvođača vazduhoplova i referentnim uputstvima odgovarajućih zdravstvenih organizacija o primjeni radi efikasnosti protiv virusa.</li> <li>• Proizvođači vazduhoplova preporučuju: <ul style="list-style-type: none"> <li>• upotrebu 70% vodene otopine izopropilnog alkohola (IPA) kao dezinficijensa za dodirne površine pilotske kabine sa posebnom pažnjom pri nanošenju na kožu i druge porozne površine;</li> <li>• periodični pregled opreme radi otkrivanja dugoročnih efekata ili oštećenja s obzirom na nedostatak podataka o dugoročnim efektima mnogo češće primjene dezinficijensa; i da ih kontaktirate u vezi sa smjernicama o zamjenskim dezinficijensima u slučaju uočenih oštećenja;</li> <li>• da se razmotri uvođenje povećanih intervala inspekcije ili održavanja kada se koriste agresivne ili nove tehnike dezinfekcije;</li> <li>• da se prate njihova uputstva za obezbjeđivanje pravilne primjene, provjetravanja i korišćenja lične zaštitne opreme; i</li> <li>• da ih konsultujete za detaljnije preporuke ili dodatne dezinfekcione hemikalije, uz napomenu da postoje neslaganja u odobrenjima za proizvode za dezinfekciju u različitim državama kao i u njihovoj dostupnosti.</li> </ul> </li> </ul>

- 
- 
- 
- Površine treba čistiti od prljavštine i otpadaka prema uputstvima iz vazduhoplova.
- Nanošenje na površine treba biti putem navlaženih maramica ili vlažne krpe za jednokratnu upotrebu, a u avionu koristiti manje bočice da bi se smanjio rizik od prolijevanja IPA rastvora. Ne prskati IPA u pilotskoj kabini. Ne dozvoliti da tečnost stvara lokve ili da kaplje u opremu.
- IPA je zapaljiv, pa treba preduzeti mjere predostrožnosti oko potencijalnih izvora paljenja.
- Operator treba da razmotri da li pojačano čišćenje i dezinfekcija mogu uticati na ispunjavanje bilo kakvih važećih zahtjeva za dezinfekciju utvrđenih u skladu sa ICAO-ovim Aneksom 9. Dodatne informacije mogu se dobiti od nadležnog organa, a tehničke smjernice dostupne su u publikaciji SZO o metodama i postupcima dezinfekcije vazduhoplova<sup>19</sup>.
- UV zračenje ne zamjenjuje uobičajene postupke ručnog čišćenja, ali bi se moglo koristiti kao dodatak postojećim postupcima dezinfekcije. Kada se koristi, treba uzeti u obzir nekoliko važnih faktora, uključujući da je UV dezinfekcija djelotvorna samo ako je virus izložen UV svjetlu. Materijali koji su izloženi UV svjetlu mogu se oštetiti ili izgubiti boju. Treba se obratiti OEM- u konstrukcije vazduhoplova da bi se potvrdilo da je uređaj namijenjen za upotrebu kompatibilan sa materijalima vazduhoplova.
- S obzirom na povećanu vjerovatnoću da se položaji prekidača mogu nenamjerno promijeniti tokom postupka čišćenja ili dezinfekcije, operatori i letачka posada treba da pojačaju postupke kojim se provjerava da li su svi prekidači i komande u pilotskoj kabini u ispravnom položaju prije upravljanja avionom.
- Za neku opremu u pilotskoj kabini može se pojaviti potreba za dodatnom dezinfekcijom na osnovu upotrebe (npr. maske sa kiseonikom) pa bi u skladu sa tim trebalo utvrditi postupke.

#### *Načini jednoobrazne implementacije*

- Komunikacija OEM-ova putem ICCAIA i komunikacija OEM-ova sa operatorima.
- Koristiti kontrolni list COVID-19 dezinfekcije vazduhoplova (PHC obrazac 2) ili sličan list, po potrebi.

*Kratak opis (Cilj)*

Omogućiti bezbjedno, sanitarno radno okruženje za posadu i zemaljsko osoblje.

*Razmatranja*

- Dodirne površine u teretnom prostoru treba čistiti i dezinfikovati u odgovarajućim vremenskim razmacima da bi se zemaljskom osoblju omogućio bezbjedan rad.
- Metode dezinfekcije treba usvojiti u dogovoru sa proizvođačem vazduhoplova i na osnovu odgovarajuće procjene rizika po bezbjednost letenja. Takođe, treba uzeti u obzir eventualne savjete SZO. Procjena rizika treba biti potkrijepljena preporukama proizvođača vazduhoplova i referentnim uputstvima odgovarajućih zdravstvenih organizacija o primjeni radi efikasnosti protiv virusa.
- Proizvođači vazduhoplova preporučuju:
  - upotrebu 70% vodene otopine izopropilnog alkohola (IPA) kao dezinficijensa za površine u teretnom prostoru koje se često dodiruju, sa posebnom pažnjom pri nanošenju na kožu i druge porozne površine;
  - periodični pregled opreme radi otkrivanja dugoročnih efekata ili oštećenja s obzirom na nedostatak podataka o dugoročnim efektima mnogo češće primjene dezinficijensa; i da ih kontaktirate u vezi sa smjericama o zamjenskim dezinficijensima u slučaju uočenih oštećenja;
  - da se prate njihova uputstva za obezbjeđivanje pravilne primjene, provjetravanja i korišćenja lične zaštitne opreme;
  - da se razmotri uvođenje povećanih intervala inspekcije ili održavanja kada se koriste agresivne ili nove tehnike dezinfekcije.
  - da ih konsultujete za detaljnije preporuke ili dodatne dezinfekcione hemikalije, uz napomenu da postoje neslaganja u odobrenjima za proizvode za dezinfekciju u različitim državama kao i u njihovoj dostupnosti.
- Površine treba čistiti od prljavštine i otpadaka prije dezinfekcije da bi se dobio maksimalan učinak.
- Nanošenje na površine treba biti putem navlaženih maramica ili vlažne krpe za jednokratnu upotrebu, a u avionu koristiti manje bočice da bi se smanjio rizik od prolijevanja IPA rastvora. Ne prskati IPA u teretnom prostoru. Ne dozvoliti da tečnost dodiruje ključnu opremu (npr. detektor dima, elektronsku opremu za upravljanje vratima i mlaznicu za gašenje požara).
- IPA je zapaljiv, pa treba preduzeti mjere predostrožnosti oko potencijalnih izvora paljenja. Posebnu pažnju obratiti na skrivene izvore paljenja jer mnogi vazduhoplovi imaju elektronske kutije postavljene u teretnom prostoru.
- Operator treba da razmotri da li pojačano čišćenje i dezinfekcija mogu uticati na ispunjavanje bilo kakvih važećih zahtjeva za dezinfekciju utvrđenih u skladu sa ICAO-ovim Aneksom 9.

- Dodatne informacije mogu se dobiti od nadležnog organa, a tehničke smjernice dostupne su u publikaciji SZO o metodama i postupcima dezinfekcije vazduhoplova<sup>21</sup>.
  - UV zračenje ne zamjenjuje uobičajene postupke ručnog čišćenja, ali bi se moglo koristiti kao dodatak postojećim postupcima dezinfekcije. Kada se koristi, treba uzeti u obzir nekoliko važnih faktora, uključujući da je UV dezinfekcija djelotvorna samo ako je virus izložen UV svjetlu. Materijali koji su izloženi UV svjetlu mogu se oštetiti ili izgubiti boju. Treba se obratiti OEM-u konstrukcije vazduhoplova da bi se potvrdilo da je uređaj koji je planiran za upotrebu kompatibilan sa materijalima vazduhoplova.
  - Aviokompanije će možda htjeti da revidiraju svoje operativne postupke kako bi smanjile broj osoblja koje treba da dodiruje površine koje se često dodiruju, poput pristupnih ploča, kvaka na vratima, prekidača, itd.

#### *Načini jednoobrazne implementacije*

- Komunikacija OEM-ova putem ICCAIA i komunikacija OEM-ova sa aviokompanijama.
- Koristiti *Kontrolni list COVID-19 dezinfekcije vazduhoplova* (PHC obrazac 2) ili sličan list, po potrebi.

<i>Element</i>	Dezinfekcija – Održavanje
<i>Kratak opis (Cilj)</i>	Omogućiti bezbjedno, sanitarno radno okruženje za putnike, posadu i zemaljsko osoblje.
<i>Razmatranja</i>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Aviokompanije bi trebalo da vode računa o redovnom održavanju i vazdušnih sistema i vodovodnih sistema kako bi obezbijedile da isti nastave da štite putnike i posadu od virusa. Aviokompanije bi trebalo da se obrate OEM-u konstrukcije vazduhoplova za specifične aktivnosti i intervale održavanja.</li><li>• Aviokompanije bi trebalo da uključe pristupne ploče i druga područja održavanja u svoje postupke dezinfekcije kako bi ekipama za održavanje omogućile bezbjedno okruženje.</li><li>• Aviokompanije će možda htjeti da revidiraju svoje operativne postupke kako bi smanjile broj osoblja koje treba da dodiruje površine koje se često dodiruju, poput pristupnih ploča, kvaka na vratima, prekidača, itd.</li><li>• Aviokompanije bi trebalo da utvrde postupke održavanja koji će se primjenjivati nakon postupaka dezinfekcije sa ciljem da se u pilotskoj kabini, putničkoj kabini i teretnom prostoru provjeri da li su ispravno pozicionirane komandne palice, sklopke, i prekidači i ručke na komandnim panelima. Takođe treba provjeriti zatvaranje pristupnih ploča i vrata.</li></ul>
<i>Načini jednoobrazne implementacije</i>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Komunikacija OEM-ova putem ICCAIA i komunikacija OEM-ova sa aviokompanijama.</li><li>• Koristiti <i>Kontrolni list COVID-19 dezinfekcije vazduhoplova</i> (PHC obrazac 2) ili sličan list, po potrebi.</li></ul>

<p><i>Element</i></p> <p style="text-align: center;">Opasni otpad</p>
<p><i>Kratak opis (Cilj)</i></p> <p>Upravljanje opasnim otpadom</p>
<p><i>Razmatranja</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Uobičajeni otpad: Otpadom iz kabine koji nastaje tokom leta, tokom kojeg nijedan putnik ili član posade ne pokazuje simptome COVID-19, treba rukovati kao uobičajenim otpadom, prema preporuci SZO, i odlagati ga u skladu sa postupcima za takav otpad koji se primjenjuju u državi odredišta.</li> </ul> <p><i>Napomena.- Ovo uključuje nemedicinske i medicinske maske. Samo nemedicinske i medicinske maske koje je koristila osoba za koju posada sumnja da ima COVID-19 ili su vidljivo natopljene krvlju ili tjelesnim tekućinama treba tretirati kao biološki opasni otpad.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Biološki opasni otpad: Ako putnik ili član posade ispolji simptome COVID-19, sav otpadni materijal, uključujući djelomično konzumirane obroke, pića i predmete za jednokratnu upotrebu, kao i upotrijebljene papirne ubruse, maramice i lična zaštitna sredstva (uključujući nemedicinske i medicinske maske), nastale tokom liječenja ili davanja podrške putniku ili članu posade, treba tretirati kao biološki opasni otpad.</li> <li>• Biološki opasni otpad treba staviti u vreću za odlaganje biološkog otpada iz univerzalnog preventivnog kompleta (UPK) u vazduhoplovu ili u dvije standardne plastične vreće za otpad. U skladu sa smjernicama SZO i drugim relevantnim smjernicama, prskanje ili posipanje dezinficijensa u sadržaj vreća za odlaganje biološki opasnog otpada nije potrebno za smanjivanje širenja COVID-19. Prskanje hemijskim dezinficijensom može rezultirati podizanjem čestica virusa u vazduh, što predstavlja dodatni rizik za putnike i posadu. Vreće treba da budu označene i zatvorene. Aerodromska uprava i pružaoci usluga u vazduhoplovu moraju biti obaviješteni o prisutnosti biološki opasnog otpada.</li> <li>• Države bi trebalo da razmotre ukidanje zabrane upotrebe jednokratne plastike kako bi aerodromima i vlastima civilnog vazduhoplovstva omogućili upotrebu iste u medicinske, higijenske i bezbjednosne svrhe tokom pandemije.</li> <li>• Aviokompanije bi trebalo da pripreme pisani plan koji će podijeliti sa zainteresovanim stranama u vezi sa svojim postupcima upravljanja otpadom usljed COVID-19 i informaciju o tome distribuirati na odgovarajući način. Posada treba da bude obučena za rukovanje biološki opasnim otpadom.</li> <li>• Aerodromi i/ili relevantne zainteresovane strane za rukovanje otpadom treba da identifikuju potencijalne mogućnosti za tretiranje i odlaganje biološki opasnog kabinskog otpada koji je posljedica pandemije i tu informaciju distribuirati na odgovarajući način. Relevantno osoblje treba da bude obučeno za rukovanje biološki opasnim otpadom.</li> </ul>
<p><i>Načini jednoobrazne implementacije</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Komunikacija OEM-ova putem ICCAIA i komunikacija OEM-ova sa aviokompanijama.</li> </ul>

*Kratak opis (Cilj)*

Proizvođači vazduhoplova preporučuju da se maksimalno poveća ukupni protok vazduha u kabini, i treba voditi računa da se ne blokiraju otvori za vazduh (posebno duž poda). Ovo su opšte preporuke za pitanje vazduha u kabini i mogu postojati izuzeci za određene modele vazduhoplova. Preporučuje se da se operatori konsultuju sa OEM-om vazduhoplova u vezi sa pitanjima koja su specifična za tip vazduhoplova.

*Razmatranja***Zemaljske operacije (prije paljenja motora i nakon gašenja motora)**

- Treba izbjegavati operacije bez klimatizacionih kompleta ili izvora spoljnog napajanja klimatizovanim vazduhom (PCA). Spoljni izvori vazduha se ne obrađuju visokoeфикаsnim filterom čestica (HEPA). Upotreba pomoćne pogonske jedinice (APU) vazduhoplova treba da bude dozvoljena na izlazu kako bi se omogućilo upravljanje sistemom klimatizacije vazduhoplova, ako nije dostupno ekvivalentno filtriranje iz PCA.
- Ako vazduhoplov ima sistem za recirkulaciju vazduha, ali nema instalirane HEPA filtere, treba se pozvati na dokumente koje je objavio OEM ili treba kontaktirati OEM-a da bi se utvrdile postavke sistema za recirkulaciju.
- Preporučuje se da se sistemima za dovod svježeg vazduha i recirkulaciju zamijeni zapremina vazduha u kabini prije ukrcavanja, uzimajući u obzir sljedeće:
  - Za vazduhoplove sa klimatizacijom, pokrenuti klimatizacione komplete (sa dovodom vazduha koji obezbjeđuje APU ili motori) ili dovesti vazduh putem spoljnog PCA izvora najmanje 10 minuta prije postupka ukrcavanja, tokom ukrcavanja i tokom iskrcavanja.
  - Za vazduhoplove sa HEPA filterima, pokrenuti sistem za recirkulaciju kako bi se do maksimuma povećao protok kroz filtere.
  - Za vazduhoplove bez sistema klimatizacije, držite vrata vazduhoplova otvorenim za vrijeme prihvata i otpreme kako biste olakšali razmjenu vazduha u kabini (vrata za putnike, servisna vrata i vrata za teretni prostor).

**Letačke operacije**

- Upravlјati sistemima za kontrolu okruženja sa svim kompletima uključenim na AUTO i uključenim ventilatorima.
  - Važi samo ako je potvrđeno da su ugrađeni HEPA vazdušni filteri za recirkulaciju.
- Ako su instalirani filteri koji nisu HEPA, kontaktirati OEM-a vazduhoplova za preporuke o postavkama recirkulacije.
- Ako operativni postupak za vazduhoplov u letu zahtijeva isključivanje kompleta tokom polijetanja, iste treba ponovo uključiti čim to dozvoli nivo potiska.

**Lista minimalne opreme (MEL) za otpremu vazduhoplova:**

- Potpuno operativni klimatizacioni kompleti i ventilatori za recirkulaciju pružaju najbolju ukupnu ventilaciju kabine. Preporučuje se da se otpremanje vazduhoplova smanji na minimum ako kompleti ne rade. Preporučuje se da se otpremanje vazduhoplova sa neispravnim ventilatorima za recirkulaciju smanji na minimum za vazduhoplove opremljene HEPA filterom.



- Neki vazduhoplovi imaju bolji protok vazduha sa svim odvodnim ventilima u pogonu. Treba kontaktirati OEM-a u vezi sa funkcionisanjem ventilacije vazduhoplova koji imaju neispravne odvodne ventile i ograničenjima povezanim sa otpremanjem vazduhoplova u ovoj situaciji.

#### **Prekidač za visoki protok (maksimalni dovod):**

- Ako vazduhoplov ima mogućnost rada sa velikim protokom, kontaktirati OEM-a radi preporuka za podešavanje. Na primjer:

Boeing preporučuje da aviokompanije odaberu režim visokog protoka za vazduhoplove 747-8, MD-80 i MD-90, jer će to do maksimuma povećati ukupnu brzinu ventilacije u kabini.

*Napomena 1.- To će povećati sagorijevanje goriva. Međutim, za modele 747-400 i 737 ne treba odabrati režim visokog protoka jer to ne rezultira povećanjem ukupne brzine ventilacije. Za sve modele, ventilatori za recirkulaciju treba da ostanu uključeni (kada su instalirani HEPA filteri).*

*Napomena 2.- Smjernice za pozicioniranje bolesnih putnika sadržane su u elementu Kabinska posada u okviru modula Posada.*

#### **Održavanje filtera:**

- Pratiti uobičajene postupke održavanja prema specifikaciji OEM-a. Obratiti pažnju na posebnu zaštitu i rukovanje filterima prilikom njihove zamjene.
- Obratiti se OEM-u ili konsultovati dokument koji je OEM objavio radi provjere da li je potreban dodatni postupak dezinfekcije i/ili zdravstvena zaštita osoblja kako bi se izbjegla mikrobiološka kontaminacija u području zamjene filtera.

#### *Načini jednoobrazne implementacije*

- Komunikacija OEM-ova putem Međunarodnog koordinacionog savjeta udruženja vazduhoplovne industrije (ICCAIA) i komunikacija OEM-ova sa aviokompanijama.
- Koristiti *Kontrolni list COVID-19 dezinfekcije vazduhoplova* (PHC obrazac 2) ili sličan list, po potrebi.

-----

<i>Modul</i>	<b>Posada</b>
<i>Ciljna publika</i>	
Sve operacije obuhvaćene Aneksom 6 - <i>Operacije vazduhoplova</i> , Dio 1 - <i>Međunarodni komercijalni vazdušni transport - Avioni</i> , civilne vazduhoplovne vlasti i agencije za javno zdravstvo.	

<i>Element</i>	Članovi posade
<i>Kratak opis (Cilj)</i>	
Obezbijediti usklađena razmatranja zdravstvene zaštite i sanitarnih mjera primjenjiva na članove posade koja se mogu primijeniti globalno.	
<i>Razmatranja</i>	
<b>Opšti dio</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Ukoliko nije naznačena kao letačka posada ili kabinska posada, pojam „posada“ odnosi se na svu posadu koja je potrebna u avionu da bi vazdušni operator podržao let, uključujući i one članove posade koji mogu biti potrebni na poziciji prije ili nakon dužnosti. Ovaj element se odnosi na svu posadu.</li> </ul>	
<b>Olakšavanje rada</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Članovi posade koji upravljaju putničkim avionima koji prevoze samo teret, na primjer, trebalo bi da se pobrinu da se tačno obavještenje pošalje svim agencijama, da ne bi došlo do zabune, ili da članovi posade koji se prevoze u avionu, poput rukovodioca utovara, inženjera i kabinske posade, budu ispravno akreditovani i naznačeni na spisku posade.</li> <li>• Putovanje letačke posade, uključujući putovanja između država radi stručnog osposobljavanja i ljekarske sertifikacije, od ključne je važnosti za ponovno uspostavljanje operacija jer ističu ublaženi zahtjevi za ljekarsku sertifikaciju, obuku i provjeru. Imajući u vidu da mnoge države nemaju direktan pristup objektima za obuku, poput uređaja za simulaciju leta, neophodno je smatrati letačku posadu „suštinski važnim radnicima“ da bi ostvarili korist od inicijativa u okviru PHC-a kada pristupaju takvim objektima ili kada je potrebno da prođu medicinske preglede u drugim državama. Dodatne pojedinosti je moguće pronaći u državnom pismu ICAO AN 5/28 -20/97.</li> <li>• Države bi trebalo da zahtijevaju od aviokompanija u svom registru da uspostave koherentan, djelotvoran i provjerljiv program zdravstvenog osiguranja za svoje osoblje koji bi omogućio sprovođenje mjera koje olakšavaju kontinuirane operacije vazduhoplovima, tako da: <ul style="list-style-type: none"> <li>• se mjere karantina ne izriču posadi koja treba da odsjedne ili se odmori u svrhu poštivanja zahtjeva za odmor zbog ograničenja vremena letenja (FTL).</li> <li>• posade ne podliježu kontrolama niti ograničenjima koja važe za druge putnike.</li> <li>• metode zdravstvenog pregleda članova posade budu što je moguće manje invazivne.</li> </ul> </li> </ul>	

## **Praćenje zdravlja**

- učestvuju u svojim nacionalnim programima vakcinacije prepoznajući da vakcinacija nudi ličnu zaštitu od infekcije i može pomoći u oporavku globalne povezanosti;
- prate pojavu visoke temperature i drhtavice, pojavu kašlja, otežanog disanja ili druge simptome COVID-19 u skladu sa smjericama SZO. Granica [SZO](#) za visoku temperaturu je 38°C ili više.
- mjere svoju temperaturu najmanje dva puta dnevno tokom svog radnog vremena i u bilo kojem trenutku kada se osjećaju loše; i
- ostanu kod kuće ili u svojoj hotelskoj sobi, jave se u poslodavčev program zdravstvene zaštite na radu i ne javljaju se na posao ako dobiju visoku temperaturu, otežano disanje ili druge simptome COVID-19. Ne bi trebalo da se vraćaju na posao dok im to ne odobri poslodavčev program zdravstvene zaštite na radu i službenici javnog zdravstva.

## **Primjeri zabrinutosti za izloženost posade virusu uključuju sljedeće:**

- Nalaze se u propisanom periodu karantina koji se odnosi na prethodno putovanje i/ili dužnost.
- Putnik je pozitivan na Covid-19 bez obzira na simptome.
- Znaju da su bili izloženi osobi koja pokazuje simptome COVID-19.
- Imaju bilo kakve simptome COVID-19.
- Oporavili su se od simptoma COVID-19, ali nisu bili na procjeni od strane poslodavčevog programa zdravstvene zaštite na radu i organa javnog zdravstva.

## **Tokom leta:**

- Ako član posade tokom leta razvije simptome, predmetni član posade treba da prestane sa radom čim je to moguće, da stavi medicinsku masku, obavijesti odgovornog pilota i održava preporučenu fizičku distancu od drugih, kad je to moguće. Po slijetanju, treba da se javi službenicima vazduhoplovne medicine i službenicima javnog zdravstva.
- Smjernice za upravljanje putnikom koji razvije simptome tokom leta utvrđene su u modulu Kabinska posada.

## **Zdravstvena zaštita**

- Da bi zaštitili zdravlje posade i ostalih, uključujući kolege, članovi posade treba da:
  - održavaju preporučenu fizičku distancu od drugih kad god je to moguće, prilikom rada na vazduhoplovu, npr. dok sjede na pomoćnom sjedištu(-ima) tokom polijetanja ili slijetanja, tokom prevoza na zemlji i dok su na javnim mjestima.
  - redovno peru ruke. Ako ruke nisu vidljivo prljave, preferirana metoda je trljanje ruku na bazi alkohola 20-30 sekundi uz odgovarajuću tehniku. Kad su ruke vidljivo prljave, treba ih prati sapunom i vodom 40-60 sekundi uz odgovarajuću tehniku.
  - imaju na umu da, uz često pranje/dezinfekciju ruku, izbjegavaju dodirivanje lica, čak i dok nose jednokratne rukavice.

- nose nemedicinsku ili medicinsku masku dok su u blizini drugih ljudi, posebno u situacijama kada se ne može održati preporučena fizička distanca od drugih.
- Nemedicinske, medicinske maske i jednokratne rukavice ne bi trebalo da utiču na sposobnost sprovođenja normalnih, neuobičajenih i hitnih bezbjednosnih postupaka, poput stavljanja maski sa kiseonikom, sprovođenja postupaka gašenja požara, itd.

*Napomena - Nemedicinska maska ne bi trebalo da zamijeni upotrebu medicinskih maski ili druge lične zaštitne opreme (PPE) koja se nalazi u univerzalnom preventivnom kompletu (UPK) prilikom interakcije sa bolesnim putnikom u vazduhoplovu.*

- prije svakog leta pregledaju da li su UPK-ovi potpuni. Zapečaćene komplete nije potrebno otvarati jer se može pretpostaviti da će sadržaj onakav kako je naznačeno. Članovi posade bi trebalo da prate postojeću politiku i procedure avioprevoznika u vezi sa korišćenjem lične zaštitne opreme u UPK-ovima, ako je to potrebno za pružanje njege bolesnom putniku u vazduhoplovu.
- prate smjernice i mjere predostrožnosti države i relevantnih zdravstvenih organa u vezi sa COVID-19.
- učestvuju u svojim nacionalnim programima vakcinacije prepoznajući da vakcinacija nudi ličnu zaštitu od infekcije i može pomoći u oporavku globalne povezanosti.

#### **Pored toga, aviokompanije bi trebalo da:**

- obezbijede dovoljne količine proizvoda za čišćenje i dezinfekciju (npr. dezinfekcijske maramice) koji su djelotvorni protiv COVID-19, a koji će se koristiti tokom leta.
- razmotre mogućnost da obezbijede nemedicinske ili medicinske maske članovima posade koje će rutinski koristiti na dužnosti, ako one ne ometaju ličnu zaštitnu opremu, dok izvršavaju radne zadatke i kada je teško održavati preporučenu fizičku distancu od kolega ili putnika.

#### **Korišćenje toaleta**

- Idealno bi bilo da jedan ili više toaleta bude rezervisan za posadu kako bi se ograničila mogućnost zaraze od putnika.

#### **Odjeljci za odmor posade**

- Da bi se smanjila svaka mogućnost unakrsne infekcije, jastuke, jastučice, plahte, deke ili jorgane, ako su obezbijedeni, ne bi trebalo da koristi više osoba, osim ako se navlake dezinfikuju.
- Neke aviokompanije izdaju opremu namjenski za svakog člana posade, a članovi kabinske posade odgovorni su za njeno uklanjanje i stavljanje u vreće nakon upotrebe.
- Druge aviokompanije obezbjeđuju skupni utovar opreme za krevet u odmorištu za posadu. U ovom slučaju, članovi posade treba da postave svoju opremu za krevet prije odmora i da istu nakon toga higijenski uklone.

## Uređaji za obuku

- Iste mjere zdravstvene zaštite i praćenja zdravlja koje se primjenjuju na letačku posadu koja upravlja vazduhoplovom treba primijeniti na korišćenje simulatora letenja i drugih uređaja za obuku.
- Učestalost rutinskog čišćenja simulatora letenja i uređaja za obuku i drugih pomagala za obuku ili opreme koja se koristi tokom obuke (uključujući maske sa kiseonikom) treba redovno preispitivati u odnosu na rizike, i shodno tome prilagođavati. Sredstva za čišćenje koja se koriste treba da budu dezinficijensi za COVID-19 koji su kompatibilni sa materijalima koji se čiste.

## *Načini jednoobrazne implementacije*

- Obezbijediti da ova razmatranja dobiju punu podršku:
  - primjenjivih nevladinih agencija
  - agencija za javno zdravstvo, imigraciju, i carinskih agencija
  - civilnih vazduhoplovnih vlasti.
- Visok stepen saradnje između aerodromskih operatora i njihove pripadajuće zajednice zainteresovanih strana.
- Izrađuje se pripadajuća politika, postupci i obuke sa ciljem da se pojača važnost ovih razmatranja.
- Koristiti *Statusnu COVID-19 karticu za posadu* (PHC Obrazac 1) ili sličnu karticu, po potrebi.

*Element*

Letačka posada

*Kratak opis (Cilj)*

Obezbijediti usklađena razmatranja zdravstvene zaštite i sanitarnih mjera koja se primjenjuju na letačku posadu i koja se mogu primijeniti na globalnom nivou.

*Razmatranja*

- Pristup pilotskoj kabini treba da bude ograničen u najvećoj mogućoj mjeri.
- Članovi letačke posade trebalo bi da napuštaju pilotsku kabinu samo radi kraćih fizioloških pauza i redovnog odmora.
- U slučaju da letačka posada za komandama pokaže simptome, letačka posada bi trebalo da stavi medicinske maske, a operator bi trebalo da razmotri da li je uklanjanje iz pilotske kabine odgovarajuća mjera ublažavanja u okviru njegove procjene rizika, te da konsultuje utvrđene procedure kako bi utvrdio da li je potrebno preusmjeravanje leta.
- Nemedicinske ili medicinske maske, kako ih definiše aviokompanija, treba da nosi letačka posada i druga lica koja ulaze u kokpit. Aviokompanija ili letačka posada koja upravlja vazduhoplovom će obaviti odgovarajuću procjenu rizika prije nego što odluči da li će skinuti maske nakon što se vrata pilotske kabine zatvore. Maske treba da koriste kad god napuste pilotsku kabinu.
- Aviokompanije bi trebalo da obezbijede da se nemedicinske ili medicinske maske koje nosi posada mogu brzo skinuti tako da se maske sa kiseonikom mogu nesmetano postaviti na lice, pravilno pričvrstiti, zatvoriti i po potrebi opskrbljivati kiseonikom, te da se posadi daju tačne smjernice o tome kako to uraditi. Prilikom napuštanja pilotske kabine, treba skloniti sve predmete, ukloniti lične stvari, i pripremiti pilotsku kabinu za čišćenje i dezinfekciju.
- Prije svake promjene posade u kokpitu, pilotska kabina treba da bude potpuno očišćena i dezinfikovana.
- Interakcija licem u lice sa kabinskim osobljem treba da bude svedena na minimum.
- Ako je moguće, treba da bude određena samo jedna osoba koja može ući u kokpit kada je to potrebno.
- Samo jednom članu letačke ili tehničke posade treba biti dozvoljeno da izađe iz vazduhoplova kako bi obavio spoljni pregled, radi punjenja gorivom, itd. U tom slučaju treba izbjegavati direktan kontakt sa zemaljskom posadom.

*Načini jednoobrazne implementacije*

- Obezbijediti da ova razmatranja dobiju punu podršku:
  - primjenjivih nevladinih agencija
  - agencija za javno zdravstvo, imigraciju, i carinskih agencija
  - BHDCA.
- Visok stepen saradnje između aerodromskih operatora i njihove pripadajuće zajednice zainteresovanih strana.
- Izrađuje se pripadajuća politika, postupci i obuke sa ciljem da se pojača važnost ovih razmatranja.
- Koristiti *Statusnu COVID-19 karticu za posadu* (PHC Obrazac 1) ili sličnu karticu, po potrebi.

*Element*

Kabinsko osoblje

*Kratak opis (Cilj)*

Obezbijediti usklađena razmatranja zdravstvene zaštite i sanitarnih mjera koja se primjenjuju na kabinsko osoblje i koja se mogu primijeniti na globalnom nivou.

*Razmatranja*

- Kabinska posada koja je u kontaktu sa putnikom ili kolegom za koga se sumnja da je zaražen ne bi trebalo da dolazi u pilotsku kabinu, osim ako je to neizbježno.
- Članovi posade treba da nastave pomagati putnicima koji se razbole u letu.
- U slučaju da se za nekoga sumnja da ima COVID-19, jedan član posade mora biti određen da brine o tom putniku. Taj član posade mora da nosi ličnu zaštitnu opremu predviđenu u UPK-u prije nego što stupi u bliski kontakt sa bolesnim putnikom. Oboljelom putniku treba staviti medicinsku masku i pružiti mu odgovarajuću pomoć. Odvojite bolesnu osobu od ostalih putnika na najmanje 1 metar. Ako je moguće, to bi trebalo učiniti pomjeranjem ostalih putnika. U zavisnosti od projekta kabine, 1 metar obično predstavlja dva sjedišta koja se ostave prazna u svim smjerovima. Ako je moguće, dodijelite jedan toalet samo bolesnom putniku. Imenovani član(-ovi) posade treba da obave postupke za dekontaminaciju koje je utvrdio operator prije nego što nastave sa obavljanjem ostalih dužnosti.
- Putnika koji u toku leta razvije simptome treba da procijene lokalni organi javnog zdravstva nakon slijetanja i prije iskrcavanja iz vazduhoplova u skladu sa nacionalnim protokolima.
- Iako se ograničava broj i učestalost fizičkih provjera letačke posade, trebalo bi primijeniti alternativnu metodu provjere stanja letačke posade, poput redovnih poziva putem interfona.
- Korišćenje lične zaštitne opreme ne bi trebalo da utiče na sposobnost sprovođenja normalnih, abnormalnih i hitnih bezbjednosnih postupaka, poput stavljanja maski sa kiseonikom, sprovođenja postupaka gašenja požara, itd.
- Opremu koja se koristi za instrukcije o bezbjednosti tokom leta ne treba dijeliti sa drugim licima do mjere u kojoj je moguće smanjiti vjerovatnoću prenošenja virusa. Ako se oprema mora dijeliti, treba razmotriti zamjenski način instrukcije bez opreme ili opremu treba temeljno dezinfikovati između dva korišćenja.
- U okviru instrukcija o bezbjednosti tokom leta treba naglasiti putnicima da nemedicinske i medicinske maske treba skinuti prije stavljanja maski sa kiseonikom u slučaju hitnosti, ako su potrebne. Imajte na umu da se to može postići dodatnom najavom nakon prikazivanja videa sa bezbjednosnim instrukcijama.

*Načini jednoobrazne implementacije*

- Obezbijediti da ova razmatranja dobiju punu podršku:
  - primjenjivih nevladinih agencija
  - agencija za javno zdravstvo, imigraciju, i carinskih agencija
  - BHDCA.

- Visok stepen saradnje između aerodromskih operatora i njihove pripadajuće zajednice zainteresovanih strana.
- Izrađuje se pripadajuća politika, postupci i obuke sa ciljem da se pojača važnost ovih razmatranja.

Koristiti *Statusnu COVID-19 karticu za posadu* (PHC Obrazac 1) ili sličnu karticu, po potrebi



<p><i>Element</i></p> <p style="text-align: center;">Odsjedanje posade</p>
<p><i>Kratak opis (Cilj)</i></p> <p>Obezbijediti da sva posada koja treba da odsjedne ili je u tranzitu na izdvojenoj lokaciji bude svjesna mjera neophodnih za smanjenje rizika od prenosa COVID-19.</p> <p>Treba se pozvati na ICAO Elektronski bilten EB 2020/30 ili njegove izmjene i dopune da bi se došlo do najnovijih smjernica.</p>
<p><i>Razmatranja</i></p> <p><b>Odsjedanje/tranziti</b></p> <p>Članovi posade koji su uključeni u letove sa odsjedanjem, ne bi trebalo da budu smješteni u medicinski karantini ili zadržani radi posmatranja dok su na odsjedanju ili nakon povratka, osim ako nisu bili izloženi poznatom simptomatskom putniku ili članu posade u vazduhoplovu ili tokom odsjedanja.</p> <p>Ako posade treba da odsjednu ili su u tranzitu na izdvojenoj lokaciji, vazdušni operatori bi trebalo da obezbijede da se poštuju relevantni zdravstveni propisi i politika javnog zdravstva, zajedno sa mjerama koje su identifikovane procjenom rizika koju je sproveo operator i kojom su uzete u obzir specifični lokalni uslovi.</p> <p>U odsustvu procjene rizika, vazdušni operatori treba da implementiraju sljedeće:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Aranžmani za prevoz na posao/s posla (između aerodroma i hotela, ako je potrebno): Vazdušni operator treba da organizuje prevoz između vazduhoplova i pojedinačnih hotelskih soba posade, pritom obezbjeđujući primjenu higijenskih mjera i preporučenog fizičkog distanciranja, uključujući unutar vozila, u najvećoj mogućoj mjeri.</li> <li>• U okviru smještaja:       <ol style="list-style-type: none"> <li>a) Posada se u svakom trenutku mora pridržavati relevantnih propisa i politike javnog zdravstva.</li> <li>b) Treba da bude jedan član posade po sobi, koja je prije ulaska dezinfikovana.</li> <li>c) Posada bi, uzimajući u obzir gore navedeno, i koliko god je to izvodljivo, trebalo da:           <ol style="list-style-type: none"> <li>i. Izbjegava kontakt sa javnošću i ostalim članovima posade, i da ostane u hotelskoj sobi, osim da bi zatražila medicinsku pomoć, ili radi bitnih aktivnosti, uključujući vježbanje, pritom poštujući fizičko distanciranje;</li> <li>ii. Ne koristi zajedničke sadržaje u hotelu;</li> <li>iii. Večera u sobi, naručuje hranu ili večera sama u restoranu u hotelu, samo ako usluga u sobi nije dostupna;</li> <li>iv. Redovno prate simptome, uključujući visoku temperaturu; i</li> <li>v. Pridržavaju se dobre higijene ruku, respiratorne higijene i mjera fizičkog distanciranja kada je potrebno napustiti hotelsku sobu isključivo iz razloga navedenih u (i), (iii) ili u hitnim situacijama.</li> </ol> </li> </ol> </li> <li>• Članovi posade koji imaju simptome koji ukazuju na COVID-19 tokom odsjedanja ili tranzita trebalo bi:       <ol style="list-style-type: none"> <li>a) da to prijave operatoru vazduhoplova i potraže pomoć ljekara radi procjene mogućeg COVID-19.</li> <li>b) Sarađuju na procjeni i mogućem daljnjem praćenju prisustva COVID-19 u skladu sa postupkom procjene koji sprovodi država (npr. procjena u hotelskoj sobi, ili u izolacijskoj sobi u hotelu ili na alternativnoj lokaciji).</li> </ol> </li> </ul>

- Ako je obavljena procjena člana posade i ako se ne sumnja na COVID-19 u skladu sa gorenavedenim postupcima koje sprovodi država, vazdušni operator može organizovati povratak člana posade u bazu.
- Ako BiH posumnja ili potvrdi da je određeni član posade pozitivan na COVID-19, a BiH ne zahtijeva izolaciju, takav član posade može biti medicinski vraćen odgovarajućim vidovima prevoza, ako postoji saglasnost o vraćanju člana posade u matičnu bazu.

#### Načini jednoobrazne implementacije

- Obezbijediti da ova razmatranja dobiju punu podršku:
  - primjenjivih nevladinih agencija
  - agencija za javno zdravstvo, imigraciju, i carinskih agencija
  - BHDCA.
- Visok stepen saradnje između aerodromskih operatora i njihove pripadajuće zajednice zainteresovanih strana.
- Izrađuje se pripadajuća politika, postupci i obuke sa ciljem da se pojača važnost ovih razmatranja.
- Koristiti *Statusnu COVID-19 karticu za posadu* (PHC Obrazac 1) ili sličnu karticu, po potrebi.

-----

<i>Module</i>	<b>Teret</b>
<i>Ciljna publika:</i> Aviokompanije, špediteri, autoprevoznici, pružaoci usluga prihvata i otpreme (operater na teretnom terminalu).	
<i>Element</i> Kamionski prevoz tereta u vazdušnom saobraćaju do prijema tereta i preuzimanja tereta	
<i>Kratak opis (Cilj)</i> Zaštiti osoblje koje rukuje teretom i autoprevoznike na primopredajnim mjestima za fizički teret (u skladištu) i dokumentaciju (često u kancelariji).	
<i>Razmatranja</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Principi biološke bezbjednosti na lokaciji: <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Potrebno je svesti na minimum približavanje prilikom primopredaje dokumenata, naznačiti podne oznake i/ili nositi odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu.</li> <li>○ Gdje god je to moguće, na ulazu treba da budu postavljeni stalci za pranje ruku ili sredstvo za dezinfekciju ruku na bazi alkohola.</li> <li>○ Površine (npr. ručke, kioske) treba redovito čistiti i dezinfikovati</li> <li>○ Dezinficijens za ruke na bazi alkohola treba da bude dostupan korisnicima kioska, itd.</li> <li>○ Treba utvrditi oblast(i) u kojim će se stavljeti i skidati odgovarajuća lična zaštitna oprema prema potrebi.</li> </ul> </li> <li>• Fizička primopredaja robe (istovar kamiona): <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Vozači treba da ostanu u kabini vozila dok im se ne daju uputstva (prema odgovarajućim procedurama).</li> <li>○ Treba obezbijediti fizičku distancu između vozača i osoblja objekta, kada je to moguće.</li> <li>○ Bliski kontakti osoblja treba da budu ograničeni, i po potrebi treba nositi odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu.</li> </ul> </li> <li>• Primopredaja dokumentacije (kancelarija): <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Sistemi digitalnih dokumenata i razmjena podataka treba da budu implementirani gdje god je to moguće.</li> <li>○ Fizičku distancu od najmanje 1 metra treba održavati između svih strana, gdje je to moguće, uz naznačene podne oznake ili nošenje odgovarajuće lične zaštitne opreme.</li> <li>○ Kada je potrebno potpisati fizičke dokumente, svaki potpisnik to treba da učini svojom olovkom.</li> <li>○ Fizičke barijere (prozirne) treba postaviti na šaltere i recepciju.</li> <li>○ Sredstvo za dezinfekciju ruku na bazi alkohola treba da bude dostupno prilikom ulaska ili izlaska iz zajedničkih prostorija.</li> </ul> </li> <li>• Korišćenje opreme za rukovanje materijalima (MHE) (npr. viljuškari, ručna kolica): <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Da bi se izbjegla unakrsna kontaminacija, MHE treba očistiti i dezinfikovati nakon upotrebe..</li> <li>○ Zaposleni treba da budu edukovani i da praktikuju principe lične higijene.</li> <li>○ Po potrebi treba nositi odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu.</li> </ul> </li> </ul>	
<i>Načini jednoobrazne implementacije</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Zidni plakati i leci koji se mogu preuzeti sa internet stranica prevoznika i zastupnika pružaoca usluga prihvata i otpreme (GHA). Pogledajte primjere pod Posteru u prostorijama za odmor osoblja.</li> </ul>	

*Element*

Unutar objekta za smještaj tereta (porijeklo / odredište / tranzit)

*Kratak opis (Cilj)*

Zaštiti osoblje objekta za smještaj tereta (skladišta) tokom poslovnih operacija kao što su prikupljanje, klasifikacija, razmještanje i baratanje dokumentacijom.

*Razmatranja*

- Principi biološke bezbjednosti na lokaciji:
  - Fizičku distancu treba držati sve vrijeme kada operativna bezbjednost nije ugrožena.
  - Svesti na minimum približavanje prilikom primopredaje (npr. zone izbacivanja tereta) ili nositi odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu.
  - Pri rotacijama zemaljskog osoblja treba uzeti u obzir potrebu da se izbjegne unakrsna infekcija.
  - Sredstvo za dezinfekciju ruku na bazi alkohola treba da bude dostupno na ulasku u zajedničke prostorije.
  - Treba uspostaviti praksu redovnog čišćenja i dezinfekcije površina (npr. ručica, mobilnih uređaja, kioska).
  - Sredstvo za dezinfekciju treba da bude dostupno korisnicima kioska, zajedničkih mobilnih uređaja i drugih zajedničkih uređaja.
  
- Fizičko rukovanje robom:
  - Fizičku distancu treba držati kada operativna bezbjednost nije ugrožena;
    - Kada to nije moguće (npr. 2 osobe potrebne da se podigne težak teret), treba nositi odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu.
  - Odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu treba nositi po potrebi.
  
- Upotreba opreme za rukovanje materijalima (MHE) / opreme za podršku vazduhoplovima na tlu (GSE):
  - Da bi se izbjegla unakrsna kontaminacija, MHE i GSE treba očistiti i dezinfikovati nakon upotrebe.
  - Svi zaposleni treba da budu edukovani i da praktikuju principe lične higijene.
  - Po potrebi treba nositi odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu.

*Načini jednoobrazne implementacije*

- Plakati istaknuti unutar objekta za smještaj tereta i prostorija za odmor osoblja.

<i>Element</i>	Od objekta za smještaj tereta do platforme (Porijeklo / tranzit / odredište)
<i>Kratak opis (Cilj)</i>	Zaštiti osoblje tokom primopredaje objekta za smještaj tereta posadi/od posade na platformi pri pripremi za utovar i istovar vazduhoplova.
<i>Razmatranja</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Principi biološke bezbjednosti na lokaciji <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Fizičku distancu treba držati sve vrijeme kada operativna bezbjednost nije ugrožena ili treba nositi odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu.</li> <li>○ Treba uspostaviti redovno čišćenje i dezinfekciju površina (npr. ručica, kioska).</li> <li>○ Sredstvo za dezinfekciju ruku na bazi alkohola treba da bude dostupno korisnicima kioska, zajedničkih mobilnih uređaja, itd.</li> <li>○ Treba svesti na minimum približavanje prilikom primopredaje (npr. zone izbacivanja tereta) ili nositi odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu.</li> <li>○ Pri rotacijama zemaljskog osoblja treba uzeti u obzir potrebu da se izbjegne unakrsna infekcija unutar tima.</li> </ul> </li> <li>• Fizička primopredaja robe <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Treba održavati fizičku distancu i po mogućnosti koristiti zone izbacivanja tereta.</li> <li>○ Treba ograničiti bliski kontakt osoblja i po potrebi nositi odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu.</li> </ul> </li> <li>• Korišćenje opreme za podršku vazduhoplovima na tlu (GSE) <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Da bi se izbjegla unakrsna kontaminacija, GSE treba očistiti i dezinfikovati između korisnika.</li> <li>○ Svi zaposleni treba da budu edukovani i da praktikuju principe lične higijene.</li> <li>○ Po potrebi treba nositi odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu.</li> </ul> </li> </ul>
<i>Načini jednoobrazne implementacije</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Plakati istaknuti u prostorijama za odmor osoblja.</li> </ul>

<p><i>Element</i></p> <p style="text-align: center;">Utovar / istovar vazduhoplova</p>
<p><i>Kratak opis (Cilj)</i></p> <p>Zaštititi osoblje koje rukuje platformom za vrijeme utovara i istovara vazduhoplova, što obično obavlja više posada od po 3 do 4 osobe, u zavisnosti od operacije.</p> <p>Omogućiti pojačanu zdravstvenu bezbjednost kada se broj članova osoblja koji su u bliskom kontaktu poveća tokom ručnog utovara u putničku kabinu.</p>
<p><i>Razmatranja</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Principi biološke bezbjednosti na lokaciji       <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Fizičku distancu treba držati sve vrijeme kada operativna bezbjednost nije ugrožena ili treba nositi odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu.</li> <li>○ Sredstvo za dezinfekciju ruku na bazi alkohola treba postaviti na ulazu u zajedničke prostorije.</li> <li>○ Treba uspostaviti praksu redovnog čišćenja i dezinfekcije površina (npr. ručica, mobilnih uređaja, kioska).</li> <li>○ Sredstvo za dezinfekciju ruku na bazi alkohola treba da bude dostupno korisnicima kioska, zajedničkih mobilnih uređaja, itd.</li> <li>○ Treba svesti na minimum približavanje osoblje koje obavlja utovar ili treba koristiti odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu naročito pri utovaru u putničku kabinu.</li> <li>○ Pri rotacijama zemaljskog osoblja treba uzeti u obzir potrebu da se izbjegne unakrsna infekcija unutar tima.</li> </ul> </li> <li>• Fizički utovar robe       <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Treba održavati fizičku distancu kada operativna bezbjednost nije ugrožena (podsticati rad pojedinca).</li> <li>○ Trebalo bi ograničiti blizak kontakt osoblja, a po potrebi treba nositi odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu.</li> <li>○ Za utovar putem „ljudskog lanca“ treba koristiti odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu (nemedicinske ili medicinske maske i jednokratne rukavice), a između operacija primjenjivati higijenske principe.</li> </ul> </li> <li>• Upotreba opreme za rukovanje materijalima (MHE) / opreme za podršku vazduhoplovima na tlu (GSE):       <ul style="list-style-type: none"> <li>○ Da bi se izbjegla unakrsna kontaminacija, MHE/GSE treba očistiti i dezinfikovati između korisnika.</li> <li>○ Svi zaposleni treba da budu edukovani i da praktikuju principe lične higijene.</li> <li>○ Po potrebi treba nositi odgovarajuću ličnu zaštitnu opremu.</li> </ul> </li> </ul>
<p><i>Načini jednoobrazne implementacije</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Plakati u prostorijama za odmor osoblja.</li> <li>• Koristiti <i>Kontrolni list COVID-19 čišćenja/dezinfekcije aerodroma</i> (PHC obrazac 3) ili sličan list, po potrebi.</li> </ul>

### **3 OBRASCI I PLAKATI**

## KARTICA O STATUSU POSADE U POGLEDU COVID-19

### Svrha ove kartice:

Informacije koje posada bilježi prije polaska kako bi potvrdila svoj zdravstveni status u pogledu COVID-19 i olakšala obradu državnim organima javnog zdravstva.

Bez obzira na popunjavanje ove kartice, članovi posade i dalje mogu biti podvrgnuti dodatnom pregledu od strane organa javnog zdravstva u okviru višeslojnog pristupa prevenciji, npr. kada je zabilježena temperatura 38 C° (100,4 F°) ili veća.

- 1. Da li ste tokom posljednjih 14 dana imali bliski kontakt (kontakt licem u lice u krugu od 1 metra i duže od 15 minuta ili direktan fizički kontakt) sa nekim za koga se sumnja da ima COVID-19 ili kome je dijagnostifikovan COVID-19?**

Da  Ne

- 2. Da li ste imali bilo koji od sljedećih simptoma tokom proteklih 14 dana:**

Groznica	Da	Ne
Kašalj	Da	Ne
Otežano disanje	Da <input type="checkbox"/>	Ne <input type="checkbox"/>
Iznenadan gubitak čula okusa ili mirisa	Da <input type="checkbox"/>	Ne <input type="checkbox"/>
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

- 3. Temperatura na početku dužnosti:**

Temperatura nije mjerena jer lice nije osjećalo/djelovalo da ima groznicu

Temperatura u stepenima C° / F°  : \_\_\_\_\_

Datum: \_\_\_\_\_ Vrijeme: \_\_\_\_\_

Način mjerenja: Čelo  Uho  Drugo \_\_\_\_\_

- 4. Da li ste imali pozitivan test na COVID-19 tokom prethodna 3 dana?**

Da  Ne

Priložite izvještaj, ako je dostupan.

- 5. Da li ste primili vakcinu protiv COVID-19? Da Ne**

Datum posljednje vakcinacije:

Da li ste potpuno vakcinisani<sup>22</sup>? Da Ne

### Identifikacija člana posade:

Ime i prezime:

Aviokompanija / operator vazduhoplova:

Državljanstvo i broj pasoša:

Potpis:

Datum:

Obrazac 1 Koridora javnog zdravstva (PHC)

<sup>22</sup> U svrhu ovog dokumenta i CART smjernica, definisano je da je lice potpuno vakcinisano najmanje 14 dana nakon što je primilo sve preporučene primarne doze vakcine protiv COVID-19 koju je Svjetska zdravstvena organizacija navela za hitnu upotrebu ili koju je odobrio neki drugi strog regulatorni organ.



## KONTROLNI LIST COVID-19 DEZINFEKCIJE VAZDUHOPLOVA

Registracija vazduhoplova: \_\_\_\_\_

*Dezinfekcija vazduhoplova obavljena je u skladu sa preporukom Svjetske zdravstvene organizacije, u vremenskim razmacima koje je odredila Nacionalna uprava za javno zdravstvo i u skladu sa odobrenim proizvodima i uputstvima za primjenu koje je dao proizvođač vazduhoplova.*

Datum (dd/mm/gg)	Vrijeme (24-satno - Univerzalno koordinisano vrijeme (UTC))	Aerodrom (ICAO kod)	Primjedbe	Ime dezinfektora
Dezinfikovane površine vazduhoplova		Dezinfekcioni materijal	Komentari	Potpis dezinfektora
Pilotska kabina <input type="checkbox"/> Putnička kabina <input type="checkbox"/> Teretni prostor(i) <input type="checkbox"/>  Drugo: _____				

Datum (dd/mm/gg)	Vrijeme (24h - UTC)	Aerodrom (ICAO kod)	Primjedbe	Ime dezinfektora
Dezinfikovane površine vazduhoplova		Dezinfekcioni materijal	Komentari	Potpis dezinfektora
Pilotska kabina <input type="checkbox"/> Putnička kabina <input type="checkbox"/> Teretni prostor(i) <input type="checkbox"/>  Drugo: _____				

Datum (dd/mm/gg)	Vrijeme (24h -UTC)	Aerodrom (ICAO kod)	Primjedbe	Ime dezinfektora
Dezinfikovane površine vazduhoplova		Dezinfekcioni materijal	Komentari	Potpis dezinfektora
Pilotska kabina <input type="checkbox"/> Putnička kabina <input type="checkbox"/> Teretni prostor(i) <input type="checkbox"/>  Drugo: _____				



**PUBLIC HEALTH COVID-19 PASSENGER SELF DECLARATION  
FORM**

*Proposal – a health declaration to include on the reverse of the existing PLF.*

<b>PUBLIC HEALTH COVID-19 PASSENGER SELF DECLARATION FORM</b>	
<b>Purpose of this form:</b> This form is intended to support public health authorities by allowing arriving passengers to easily provide relevant information pertaining to their health status, particularly with regard to COVID-19. Information needs to be recorded by an adult member of the group or travel group. Notwithstanding completion of this form, a passenger might still be subjected to additional health screening by the Public Health Authority as part of a multi-layer prevention approach. Your information is intended to be held in accordance with applicable national laws and used only for public health purposes.	
<b>1) Traveller Information:</b>	
First Name(s):	<input type="text"/>
Last Name(s):	<input type="text"/>
Date of Birth (dd/mm/yyyy):	<input type="text"/>
Travel document No. & issuing country:	<input type="text"/> <input type="text"/>
Country of residence:	<input type="text"/>
Port of Origin:	<input type="text"/>
<b>2) During the past 14 days, have you, or a member of your group travelling with you, had close contact (face-to-face contact for more than 15 minutes or direct physical contact) with someone who had symptoms suggestive of COVID-19? Yes <input type="checkbox"/> No <input type="checkbox"/></b>	
<b>3) Have you, or any member of your group travelling with you, had any of the following symptoms during the past 14 days:</b>	
Fever	Yes <input type="checkbox"/> No <input type="checkbox"/>
Coughing	Yes <input type="checkbox"/> No <input type="checkbox"/>
Shortness of breath	Yes <input type="checkbox"/> No <input type="checkbox"/>
Sudden loss of sense of taste or smell	Yes <input type="checkbox"/> No <input type="checkbox"/>
<b>4) Have you, or any member of your group travelling with you, had a positive COVID-19 test in the last 3 days? Yes <input type="checkbox"/> No <input type="checkbox"/></b> Please attach report if available	
<b>5) Please indicate all countries and cities that you and the group travelling with you have visited or transited through in the last 14 days (including airports and ports), providing the dates of the visit. List the most recent country first.</b>  _____  _____	
<i>For more information on penalties related to the provision of false information on this form, please refer to the applicable national legislation and/or local health authorities.</i>	
<b>Signature:</b>	
<b>Date:</b>	

## Preporučeni skup podataka za prijavljivanje rezultata testiranja na COVID-19 (PHC obrazac 5)

Minimalne informacije koje treba upisati u potvrdu obuhvataju:

- (1) Lični podaci testiranog lica:
  - a) Puno ime (prezime, ime)
  - b) Datum rođenja (GGGGMMDD)
  - c) Vrsta identifikacionog dokumenta<sup>23</sup> (obavezno)
  - d) Broj identifikacionog dokumenta<sup>22</sup> (obavezno)
  
- (2) Pružalac usluge:
  - a) Naziv ustanove koja vrši testiranje ili pružaoca usluga (obavezno)
  - b) Država u kojoj je izvršeno testiranje (obavezno)
  - c) Kontakt podaci (obavezno)
  
- (3) Datum i vrijeme testiranja i izvještaja:
  - a) Datum i vrijeme uzimanja uzorka (obavezno)
  - b) Datum i vrijeme izdavanja izvještaja (obavezno)
  
- (4) Rezultat testiranja:
  - a) Tip testa: molekularni (PCR); molekularni (drugi); antigenski; na antitijela (obavezno)
  - b) Nalaz testa (normalan/abnormalan ili pozitivan/negativan) (obavezno)
  - c) Metod uzimanja uzorka (nazofaringealni, orofaringealni, putem pljuvačke, krvi, drugi (neobavezno))
  
- (5) Polje za unos neobaveznih podataka: Po nahođenju nadležnog organa koji izdaje potvrdu.

---

<sup>23</sup> Odnosi se na bilo koju vrstu dokumenta, ne mora da bude putni dokument.

## **Preporučeni skup podataka za prijavljivanje oporavka od COVID-19 (PHC obrazac 6)**

Minimalne informacije koje treba upisati u potvrdu obuhvataju:

- (1) Lični podaci testiranog lica:
  - a) Puno ime (prezime, ime);
  - b) datum rođenja (GGGGMMDD);
  - c) Vrsta identifikacionog dokumenta (obavezno); i
  - d) Broj identifikacionog dokumenta (obavezno);
  
- (2) Rezultat testiranja:
  - a) država članica u kojoj je izvršeno testiranje; i
  - b) datum prvog pozitivnog rezultata testiranja (obavezno);
  
- (3) Pružalac usluga zdravstvene zaštita / Izdavalac potvrde.

## Preporučeni skup podataka za prijavljivanje vakcinacije protiv COVID-19 (PHC obrazac 7)

Informacije koje se upisuju u potvrdu o vakcinaciji:

- (1) Jedinstvena identifikaciona oznaka potvrde (obavezno)
- (2) Potvrda važi od (neobavezno)
- (3) Potvrda važi do (neobavezno)
- (4) Lična identifikacija
- (5) Ime (obavezno)
  - a) Jedinstvena identifikaciona oznaka (preporučeno)
  - b) Dodatna identifikaciona oznaka (neobavezno)
  - c) Pol (preporučeno)
  - d) Datum rođenja (uslovno uz jedinstvenu identifikacionu oznaku)
- (6) Podaci o vakcinaciji
  - a) Vakcina ili profilaksa (obavezno)
  - b) Marka vakcine (obavezno)
  - c) Proizvođač vakcine (uslovno uz nosioca odobrenja za stavljanje sredstva u promet)
  - d) Nosilac odobrenja za stavljanje sredstva u promet (uslovno)
  - e) Ciljana bolest ili agens (preporučeno)
  - f) Datum vakcinisanja (obavezno)
  - g) Broj doze (obavezno)
  - h) Država u kojoj je izvršeno vakcinisanje (obavezno)
  - i) Centar u kojem je izvršeno vakcinisanje (obavezno)
  - j) Broj serije vakcine (obavezno)
  - k) Datum sljedeće doze (neobavezno)

Napomena:

“OBAVEZNO”	znači da je za predmetnu definiciju apsolutno obavezno upisati podatke u specifikaciju.
“PREPORUČENO”	znači da u određenim okolnostima mogu postojati valjani razlozi da se određena stavka zanemari, ali se moraju shvatiti i pažljivo izvagati sve implikacije prije nego što se odluči drugačije.
“NEOBAVEZNO”	znači da je stavka zaista neobavezna. Jedan korisnik može odlučiti da upiše predmetnu stavku jer se ona zahtijeva u određenoj aplikaciji ili zato što korisnik smatra da to poboljšava aplikaciju, dok drugi korisnik može tu istu stavku izostaviti.
“USLOVNO”	znači da korišćenje stavke zavisi od korišćenja drugih stavki. Stoga se dalje daje kvalifikacija pod kojim uslovima je ova stavka „OBAVEZNA“ ili „PREPORUČENA“.

Primer u vezi sa uslovnim stavkama: *polje Nosilac odobrenja za stavljanje vakcine u promet je uslovno, međutim ako je nosilac odobrenja za stavljanje sredstva u promet nepoznat, "OBAVEZNO" je upisati proizvođača vakcine.*

## Primjeri PLAKATA U PROSTORIJAMA ZA ODMOR OSOBLJA

### Instruction for Staff during COVID-19



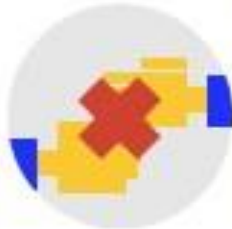
#### Regularly wash your hands

Use liquid soap and water to wash your hands for at least 20 seconds every time you enter the building.



#### Disinfect

When handwashing is not possible, disinfect your hands with an alcohol-based hand rub.



#### Avoid shaking hands

Remember that the virus spreads through coughing and sneezing via airborne droplets, as well as through direct contact.



#### Respect physical distancing

Maintain a safe distance from others by following floor markings or other indicators. Driver to stay in the vehicle until instructed and follow local procedures.



#### Clean regularly

Disinfect all frequently touched surfaces and all the equipment between uses.



#### Maintain the distance

Avoid entering enclosed rooms with other people present or wear appropriate personal protective equipment.



#### Use your own pen

Ensure you don't touch others' pens when signing documentation.






Follow any company, local or national guidance and regulations, especially if you show potential symptoms.

**BE RESPONSIBLE.**  
**STAY SAFE.**



## RECOMMENDED MASKS

COVERING/MASK	Efficiency at filtering Large Droplets	Efficiency at filtering Aerosols	Use in Aviation
 <p><b>Medical respirators</b> e.g. N95, N99, FFP2 or FFP3 masks</p>	99.9%	95%	Not routinely recommended, unless required by national health authorities. For use in healthcare and other occupational settings
 <p><b>Medical/surgical masks</b></p>	98.5%	89.5%	Recommended
 <p><b>Non-medical/fabric masks</b></p>	99.5%	82%	Recommended 3 layers in accordance with WHO specifications

## NOT RECOMMENDED MASKS

 <p><b>Tea Towel or Dishcloth</b></p>	98%	72.5%	Not Recommended
 <p><b>100% Cotton T-shirt</b></p>	97%	51%	Not Recommended
 <p><b>Silk or Lace</b></p>	56%	54%	Not Recommended
 <p><b>Scarf or Bandana</b></p>	44%	49%	Not Recommended
 <p><b>Masks with Built-in Valve or Vent</b></p>	90%	90%	Not allowed due to risk of transmitting the virus

Based on Source: Democritus University of Thrace; Duke University; Journal of Hospital Infection; Public Health England; University of Chicago; University of Illinois at Urbana-Champaign



ICAO



# HOW TO SELECT, WEAR, AND CLEAN YOUR MASK

## **DO** choose masks that:



## **DO NOT** choose masks that:



Have exhalation valves or vents, which allow virus particles to escape



Are intended for healthcare workers, including N95 respirators or other occupational settings

## **Gaiters & Face Shields**



Wear a gaiter with two layers, or fold it to make two layers



**CAUTION:** Evaluation is ongoing but effectiveness is unknown at this time



## **Special Situations: Children**

If you are able, find a mask that is made for children

If you can't find a mask made for children, check to be sure the mask fits snugly over the nose and mouth and under the chin



## **Special Situations: Glasses**

If you wear glasses, find a mask that fits closely over your nose or one that has a nose wire to limit fogging



Do NOT put on children younger than 2 years old or the age specified by your national public health authority

## DO wear a mask that:

- Covers your nose and mouth and secure it under your chin
- Fits snugly against the sides of your face

For more information, visit our [How to Wear Masks](#) web page.



## How NOT to wear a mask:

✗ Around your neck



✗ On your forehead



✗ Under your nose



✗ Only on your nose



✗ On your chin



✗ Dangling from one ear



## How to take off a mask:



1 Carefully, untie the strings behind your head or stretch the ear loops



2 Handle only by the ear loops or ties



3 Fold outside corners together



4 Be careful not to touch your eyes, nose, and mouth when removing and wash hands immediately after removing

## Višeslojna strategija za vazduhoplovstvo, zasnovana na modelu švajcarskog sira koji je predložio Džejm Rizon

